

OBRAZOVANJE ZA MIR

Vodič za Obrazovnu metodologiju

VERZIJA ZA NASTAVNIKE

Pripremila:
Sara Clarke-Habibi, MA

Saradnici:
H.B. Danesh
John Rager
Barbara Rager

Copyright © 2005 EFP-International

Dobrodošli!

Ova nastavna jedinica je jedna u seriji od devet nastavnih jedinica koje čine “Obrazovanje za mir” Nastavni plan i program namijenjen srednjim školama u Bosni i Hercegovini.

Ova nastavna jedinica predstavlja mnoštvo sredstava, uputstava i obrazaca koji se mogu odštampati, a koji su sakupljeni da pomognu edukatorima poput vas pri integraciji koncepta Obrazovanja za mir u nastavu na kreativne, angažirane i efikasne načine.

U ovoj nastavnoj jedinici ćete naći:

- Uvod u obrazovnu filozofiju programa Obrazovanje za mir
- Pregled pristupa “nastava u cilju razumijevanja”
- Uputstvo za korak po korak pripremu “razumijevanju-orijentisanih” lekcija
- Okvir za olakšavanje procesa davanja osvrta u učionici
- Praktično pomagalo sa nastavnim savjetima, idejama za aktivnosti i strategijama vođenja nastave
- Uputstvo za procjenu kreativnih projekata vaših učenika
- Linkovi za druge izvrsne online resurse za profesore

“Obrazovanje za mir” Nastavni plan i program pruža okvir unutar kojeg se svi predmeti mogu izučavati. U ovoj nastavnoj jedinici smo pokušali da vam pružimo neke korisne polazne tačke za integraciju tema Obrazovanja za mir kroz promišljeno i učesničko istraživanje u standardnim lekcijama. Nadamo se da će ove početne ideje stimulisati profesore da kreiraju svoju postavu pristupa nastavi i učenju. Dok budete razrađivali lekcije i projekte, pozivamo vas da ih podijelite sa Akademskim uredom Obrazovanja za mir radi uključivanja u bazu podataka resursa mirovnog obrazovanja koja je dostupna školama preko našeg web sajta (www.efpinternational.org). Možete nas kontaktirati na slijedećim adresama:

International Education for Peace Institute
101-1001 W. Broadway, Suite 900
Vancouver, B.C. V6H 4E4
Canada
Tel: +1 (604) 733-9424
Email: info@efpinternational.org

Education for Peace Institute of the Balkans
Fra Anđela Zvizdovića 1 (A2-13)
71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
Tel: +387 (33) 296 640
Fax: +387 (33) 296 641

Poruka mladima

Vi ste među najsajnijim i najidealističnijim pripadnicima današnje mlade generacije. Vi predstavljate buduće vođe Bosne i Hercegovine, njene mislioce i građane i imate pred sobom i priliku i odgovornost da vodite razvoj civilizacije i mira u svojoj zemlji i širom svijeta. Iskreno se nadamo da će vaša prvenstvena briga biti da postanete mirotvorci. Mir je oduvijek bio predmet potrage čovječanstva. Međutim, kao što svi znate, ova potraga nikad nije bila u potpunosti ispunjena.

*Čovječanstvo nije bilo u stanju da stvori civilizaciju mira jer prvo mora uspostaviti osnovni preduslov za mir, a to je **jedinstvo**. Svijet koji je razdijeljen i netolerantan prema svojoj urođenoj različitosti ne može biti miran.*

*Međutim, vi nećete moći stvoriti jedinstvo dok najprije ne uspostavite osnovni preduslov za jedinstvo: **pravdu**. Svijet u kojem ima tako mnogo nepravde ne može biti ujedinjen.*

*Ipak, vi nećete biti u stanju da stvorite pravdu osim ako prije ne uspostavite preduslov za nju: **jedinstvo**. Pravedan svijet mora biti zasnovan na jedinstvu svih svojih naroda u kontekstu jednakosti muškaraca i žena. Pravda neće biti moguća dokle god ove dvije polovine čovječanstva ne dobiju jednaka prava i prilike.*

*Međutim, vi nećete biti u stanju da se odnosite jedni prema drugima na jednakoj osnovi osim ako prije ne uspostavite preduslov za jednakost: **zrelost**. Takva zrelost mora okarakterisati naš psihološki, društveni, politički, moralni i duhovni razvoj.*

*Dostizanje zrelosti je moguće jedino ako imate **novi pogled na svijet** i mentalni sklop baziran na svjesnosti o temeljnoj **istovjetnosti** i **plemenitosti** čovječanstva. Kroz uticaj ove nove svijesti i pogleda na svijet učite da postanete manje orijentisani na sebe. Vaša vizija postaje svjetski sveobuhvatna. Vaše misli postaju fokusirane na dobrobit cijelog čovječanstva. Vaše ponašanje prema drugima postaje karakteristično po poniznosti. Vaša ljubav postaje bezuslovna i sveobuhvatna. Tada vaš jedini cilj u životu postaje služiti miru i dobrostanju cijelog ljudskog roda.*

Da biste postigli dugotrajan i progresivan mir, morate koncentrisati svoje misli, emocije i snagu volje na pitanja istovjetnosti čovječanstva, jednakosti, pravde, jedinstva i mira, sve u isto vrijeme.

Svijetu treba nova hrabra i pravedna generacija stvaralaca mira, i nadamo se da ćete se vi pojaviti kao prva od tih novih generacija.

Iz "Peace moves", H.B. Danesh, direktor, EFP-International

Poruka profesorima

Dok počinjete da se upoznajete sa programom Obrazovanje za mir, bez sumnje ćete utvrditi da se mi zajedno angažujemo u historijskom procesu – procesu sistematskog odgajanja generacije mladih ljudi koji će stvoriti kulturu mira.

Čovječanstvo je oduvijek čeznulo za mirom, ali nije nikad bilo u stanju da ga postigne. Dok posmatramo današnji svijet, vidimo da je opterećen konfliktom, nerazumijevanjem, nasiljem i ratom. Nešto se mora uraditi... Određena grupa ljudi mora odlučiti da stvori kulturu mira. Negdje u svijetu, ljudi koji imaju hrabrost i viziju se moraju pojaviti i organizovati svoje društvo na načine koji su drugačiji od ostalih, te postati primjer ostatku svijeta.

Zašto bismo učinili da mir bude naš primarni fokus i zabrinutost? Zbog toga što je svijet postao opasno pogođen konfliktom i ratom. Čovječanstvo je previše propatilo, postaje oslabljeno svojim neprestanim konfliktima i čezne za pozitivnom promjenom. Ali, sada je sazrelo vrijeme za čovječanstvo da stvara mir širom svijeta, jer su vizija, uslovi i sredstva neophodni za uspostavljanje mira pri ruci. Zaista, svaki napor u pravcu mira u ovo doba ima veći uticaj nego u bilo kojoj drugoj epohi ljudske historije.

Vrlo je značajno da započinjete ovaj proces u Bosni i Hercegovini. U julu 2000., kad je prvi pilot program Obrazovanja za mir počeo, niko od nas nije bio siguran da će proces izgradnje kulture mira biti uspješan u ovoj zemlji. Konflikti i nasilje su ostavili tako mnogo rana. Tada se nešto izuzetno počelo dešavati: profesori, učenici i roditelji iz svih segmenata bosanskohercegovačkog društva su demonstrirali duboko razumijevanje i ljubav za mir. Nakon samo šest mjeseci, zvaničnici vlada iz svih dijelova zemlje su pozivali na uvođenje programa Obrazovanje za mir u svaku školu u BiH. Dakle, svi mi smo zajedno razvili strategiju za uvođenje Obrazovanja za mir u sve srednje škole, a zatim i osnovne. Dosad je program uveden u 108 škola (na dan 31. decembar 2004. godine) i nadamo se da ćemo doći i do drugih škola u bližoj budućnosti. Proces nije bio ni savršen niti lak. Ali, većina obuhvaćenih ljudi je entuzijastički pozdravila Obrazovanje za mir, ostvarujući kontinuirane uspjehe kroz svoje napore i oživljavajući duh optimizma i nade u BiH, koji ponovo počinje da odzvanja akordima mira.

Profesori su najvažniji katalizatori u ovom procesu pošto je u krajnjoj liniji obrazovanje to što oblikuje poglede na svijet učenika, hrani njihove umove i sposobnosti, pomaže im da predviđaju mimu budućnost i odrede svoju ulogu u njenom ostvarivanju. Mi pozdravljamo i odajemo počast vašoj odlučnosti da stvorite drugačiju budućnost za svoju djecu u odnosu na onu koju ste vi morali izdržati. Kroz vaše plemenite napore ćete davati pravac sudbini BiH i doprinostiti dobrobiti njene sadašnje generacije i generacija koje će doći. Želim vam potpun uspjeh i mir.

H.B. Danesh, direktor, EFP-International

Poglavlje 1: Filozofija Obrazovanja za mir

OBRAZOVANJE ZA CIVILIZACIJU MIRA

Obrazovna filozofija Obrazovanja za mir tvrdi da su ljudska bića predmet procesa biološkog, emocionalnog, intelektualnog, etičkog i duhovnog razvoja. Svako ljudsko biće je stvoreno sa urođenim potencijalom da razvije svoje jedinstvene ljudske sposobnosti o tome kako znati, voljeti i birati. *Obrazovanje za mir* podržava ideju da, kad je ljudsko biće pravilno obrazovano i obučeno, može iskoristiti svoje sposobnosti, talente i energiju u službi stvaranja mira, pravde i prosperiteta za čovječanstvo.

Radije nego da proučava mir kao poseban predmet, *Obrazovanje za mir* predlaže da mir treba da sačinjava okvir unutar kojeg se proučavaju svi predmeti u osnovnom i srednjem obrazovanju. Mir rezultira iz holističke primjene "mirovnog pogleda na svijet" na sve aspekte života, identiteta, odnosa, učenja, profesionalnog usmjerenja, društvene organizacije i vodstva.

Principi mirovnog pogleda na svijet obuhvataju:

- Prepoznavanje da je čovječanstvo jedno;
- Prepoznavanje da je istovjetnost čovječanstva izražena kroz različitosti;
- Prepoznavanje da je temeljni izazov pred čovječanstvom da održi svoju istovjetnost dok istovremeno iskorištava i slavi svoje različitosti, i
- Prepoznavanje da se ovaj zadatak ne može izvršiti kroz nasilje, nego se može izvršiti kroz otvoren, kreativan, miroljubiv, pravedan i ujedinjujući proces donošenja odluka i rješavanja problema.

U srcu procesa Obrazovanja za mir je integriranje ovih principa mira u svakodnevne lekcije svakog predmeta i u svakoj učionici. Na takvim poljima, kao što su književnost, historija, sociologija, muzika, pa čak i fizičko, veze između sadržaja predmeta i pitanja mira mogu izgledati bliže nego kod drugih predmeta kao što su matematika, informatika ili fizika. Univerzalni karakter ovih principa mira ih, međutim, čini relevantnim za svaki aspekt ljudskog učenja i aktivnosti. U svakoj oblasti predmeta je moguće 1) razabrati istinu o karakteristikama i preduslovima mira, i 2) primijeniti stajalište mirovno orijentisanog pogleda na svijet, razvoj i primjenu datog polja znanja.

Pogled na svijet, civilizacija i mir

Izvod iz knjige "An Integrative Theory of Peace", H. B. Danesh (2004).

Formiranje pogleda na svijet i njegov tekući razvoj i revizija je proces koji traje cijeli život. Od najranijeg doba, kroz svoja životna iskustva i obrazovanje počinjemo da formiramo svoje poglede na stvarnost, ljudsku prirodu, svrhu svog života i prirodu svojih odnosa.

Izgradnja pogleda na svijet je urođeni aspekt razvoja ljudske svijesti i zbog toga je neizbježan i suštinski aspekt razvoja ljudi kao pojedinaca i društava u podjednakoj mjeri. Svaki pojedinac i svako društvo imaju pogled na svijet koji oblikuju vjerska uvjerenja, filozofski koncepti, političke ideologije i konkretna životna iskustva, te karakteristike životne okoline. U svim društvima, glavno sredstvo za prenošenje i formiranje pogleda na svijet u jednakoj mjeri je obrazovanje, i formalno i neformalno.

Međutim, namjerno ili ne, većina djece širom svijeta se obrazuje u okviru pogleda na svijet zasnovanih na konfliktima. Dok kritički razmatramo poglede na svijet koji oblikuju i prožimaju naše trenutne pedagoške filozofije i prakse, postaje očito da se naš pristup obrazovanju okreće oko konflikta. To je jednako tačno i kad je riječ o obrazovanju u porodici, u školi, unutar zajednice, kroz primjere nacionalnih heroja i vođa i kroz masovne informativne i zabavne medije.

Kad se konflikti pogoršavaju u razarajuća i nasilna ponašanja, ishod su povrede, patnja, pustoš, bijeda i gubitak. Društva kojima se naudi znatnim konfliktom i/ili nasiljem snose teret ovakvog ishoda i, ako se ovim ne pozabave na zdrav i izlječujući način, prenose ga na buduće generacije. Prečesto neizliječene rane od nasilja iz prošlosti postaju sjeme i opravdanje za buduća nasilna ponašanja.

Ako idemo na to da obuzdamo obnavljanje kultura konflikta i nasilja, onda pogledi na svijet zasnovani na konfliktu koji vode većinu naših obrazovnih nastojanja moraju biti zamijenjeni pogledima na svijet zasnovanim na miru.

Program *Obrazovanje za mir* vidi svrhu obrazovanja kao uzgajanje civilizacije mira koja obuhvata cijeli svijet. Radi ovog cilja, program Obrazovanje za mir uzima u obzir slijedeća četiri krovna i međusobno povezana obrazovna cilja kao prioritete:

- 1) Razvoj pogleda na svijet zasnovanog na jedinstvu
- 2) Stvaranje kulture mira
- 3) Stvaranje kulture zacjeljivanja
- 4) Korištenje mirovnog obrazovanja kao okvira za sve obrazovne aktivnosti

Prvi zadatak zahtijeva da se pripadnicima školske zajednice sistematski pomogne da se osvrnu na vlastite poglede na svijet i postepeno pokušaju da razviju pogled na svijet zasnovan na miru.

Drugi zadatak zahtijeva da osjećaj povjerenja bude sistematski uzgajan unutar i između školskih zajednica – proces koji pomaže davanje prilika za zajedničke aktivnosti orijentisane ka miru.

Na osnovu međusobnog povjerenja, nade i optimizma uzgajanih tokom mirovnih događaja unutar i među školama, program Obrazovanje za mir se približava svom trećem zadatku, naime, stvaranju kulture zacjeljivanja unutar i između škola-učesnica; proces u kojem se zajednice postepeno, ali efikasno, oporavljaju od ratne štete i produženog konflikta koji utiče na njih, njihove porodice i život u zajednici.

Četvrti zadatak ima dalekosežne implikacije jer poziva na temeljnu promjenu u našoj filozofiji obrazovanja. On ima za nužnu posljedicu to da se učenici u svakoj učionici i na svakom predmetu upute da ispitaju uticaj pogleda na svijet zasnovan na jedinstvu na dati predmet. Naprimjer, koliko bi historijski udžbenici bili drugačiji da su pisani sa stajališta pogleda na svijet zasnovanog na jedinstvu nego sa stanovišta konflikta, kao što je sada slučaj? Koliko bi se promijenili udžbenici geografije, biologije, književnosti ili vjerskih studija? Kako bi se naš pristup ekonomiji, političkim naukama i sociologiji promijenio ako bi mu se prišlo sa stajališta mira? Ako se priđe na ovakav način, učenici i profesori podjednako postaju bolno svjesni pristranosti sa kojom obično studiraju različite nauke i umjetnosti – pristranosti koja uvijek pogoduje konfliktu. Utemeljenjem mira kao okvira za cijelo obrazovanje, zajednice uče kako da uspješno spriječe nove konflikte i da na miran način, bez pribjegavanja nasilju, razriješe one koje se pojavljuju.

Sveobuhvatni program mirovnog obrazovanja zahtijeva obraćanje pažnje na dobrobit porodice i načine odgoja djece, na sadržaj školskih nastavnih planova i programa i pedagoških metodologija, na odnose u zajednici, ekonomske uslove, društveno-politička načela i prakse vođenja. U suštini, istinsko obrazovanje je humanizirajući proces sa svojim krajnjim ciljem stvaranja civilizacije mira.

Obrazovanje za mir i zacjeljivanje

Izvod iz "An Integrative Theory of Peace", H. B. Danesh (2004.)

Stvaranje kulture mira

Jedan od glavnih ciljeva programa *Obrazovanje za mir* je da pomogne pripadnicima školskih zajednica-učesnica da stvore kulturu mira unutar svoje škole i među školama. Prvi i najviše ključni korak prema postizanju ovog cilja je stvaranje atmosfere povjerenja među svim učesnicima. Obrazovanje za mir prilazi ovom zadatku kroz tri temeljne strategije: angažuje sve učesnike u dubokom i ustrajnom razmišljanju o svojim ličnim i grupnim pogledima na svijeta i njihovoj ulozi u stvaranju bilo razjedinjenosti i konflikta, bilo mira, te angažuje učenike u svakoj učionici i na sadržaju predmeta da ispitaju uticaj primjene pogleda na svijet zasnovanog na jedinstvu i na suštinu predmeta. Naprimjer, koliko bi historijski udžbenici bili drugačiji da su pisani iz perspektive pogleda na svijet zasnovanog na jedinstvu nego sa stanovišta konflikta, kao što je sada slučaj? Koliko bi se promijenili udžbenici geografije, biologije, književnosti ili vjerskih studija? Kako bi se naš pristup ekonomiji, političkim naukama i sociologiji promijenio ako bi mu se prišlo iz perspektive mira? Ako se pride na ovakav način, učenici i profesori podjednako postaju bolno svjesni pristranosti sa kojom obično studiraju različite nauke i umjetnosti – pristranosti koja uvijek pogoduje konfliktu.

Treća strategija koju Obrazovanje za mir primjenjuje da bi ulio osjećaj povjerenja u školske zajednice i pomogao učesnicima u njihovim naporima da stvore kulturu mira unutar i među školskim zajednicama je stvaranje prilika za zajedničke aktivnosti orijentisane na mir. Ovo se radi kroz instituciju "mirovnih događaja" na lokalnom, regionalnom i državnom nivou. Ovi mirovni događaji se održavaju najmanje dvaput svake školske godine i obuhvataju sve učenike, profesore, školsko osoblje, roditelje i širu zajednicu. Tokom ovih događaja, učenici u svakoj učionici, pod vodstvom svojih profesora, prave brojne prezentacije obično koristeći umjetnost kao medij (muzika, ples, drama, film, slike, poeziju itd.). Svrha ovih prezentacija je da se sa školskom i širom zajednicom podijeli uticaj pogleda na svijet zasnovanog na jedinstvu na svaki aspekt ljudskog života. Teme koje su često odabrane su pitanja porodičnih odnosa, jednakosti polova, jedinstva u različitosti, međunacionalnog i međuvjerskog sklada, okoliša, te različitih pristupa upravljanju, naprimjer autoritarnost naspram demokratije. Na veoma realan način, tokom ovih događaja učenici postaju profesori svojim roditeljima i drugim odraslima u publici. A, pošto učenici iz svih razreda (od 1. osnovne do 4. srednje) učestvuju u ovom procesu, i pošto su angažovani učenici iz svih učionica, cijela zajednica postaje aktivno uključena u ove mirovne događaje.

Reprezentativni broj učenika, profesora i roditelja iz svake Obrazovanje za mir škole zatim putuje u drugi grad, obično grad bivšeg "neprijatelja" radi učešća u regionalnim i državnim mirovnim događajima. Stotine pojedinaca (učenici, profesori, roditelji, vođe, mediji), iz svih dijelova zemlje, učestvuju u ovom slavljenju mira i dijele zajedničku glad i želju učenika i mnogih njihovih profesora i roditelja da ponovo uspostave normalne i zdrave odnose sa svojim sugrađanima, da podijele radosti i tuge života, te da postepeno počnu zacjeljivati ratne rane kroz mir kao izlječujuće ljekovito sredstvo.

Stvaranje kulture zacjeljivanja

Još jedan od glavnih zadataka programa *Obrazovanje za mir* je stvaranje kulture zacjeljivanja unutar i među zajednicama-učesnicama. Tokom prve godine primjene programa Obrazovanje za mir, dok smo bili koncentrisani na zadatak stvaranja kulture mira kroz transformaciju pogleda na svijet, prosvjetljujuće i neočekivano iskustvo je ukazalo na drugo temeljno pitanje – stvaranje *kulture zacjeljivanja* – što takođe mora biti glavni zadatak uspješnog mirovnog obrazovanja.

Nekoliko važnih pitanja se pojavilo u vezi sa procesom zacjeljivanja psihosocijalnih i moralnih/duhovnih rana i trauma pretrpljenih kao rezultat oštrog konflikta, nasilja i rata. Prvo i najistaknutije je pitanje *međusobnog povjerenja*. Visoki stepen međusobnog povjerenja se treba uspostaviti među samim učesnicima, te između učesnika i Obrazovanje za mir Tima za obuku. Drugi preduslov za kulturu zacjeljivanja je prisustvo neophodnih uslova koji će ispuniti trostruke *ljudske potrebe* za bezbjednošću, identitetom i značenjem. Treći preduslov za ovaj proces zacjeljivanja je prisustvo uslova *nade i optimizma* — nade u bolju budućnost i optimizma kao mogućnosti da se nadvladaju budući konflikti bez pribjegavanja nasilju, kao što je bio slučaj u bliskoj prošlosti.

Ovi uslovi — međusobno povjerenje, ispunjenje osnovnih ljudskih potreba, te nada i optimizam — su među najvažnijim preduslovima za stvaranje kulture zacjeljivanja. Ova tri uslova su takođe suštinske komponente stanja *jedinstva* koje se traži za proces fizičkog, psihološkog, socijalnog i duhovnog zacjeljivanja. Svjetska zdravstvena organizacija (World Health Organization – WHO) definiše zdravlje kao pozitivno stanje fizičkog, emocionalnog i društvenog dobrostanja. Ova definicija obuhvata fizičke, emocionalne i društvene aspekte zdravlja, ali, međutim, ne obuhvata moralnu-etičku-duhovnu dimenziju, koja je takođe bitan aspekt i zdravlja pojedinca i zdravlja zajednice. U okviru konteksta kulture zacjeljivanja, ova dimenzija zdravlja je posebno bitna. Ideja uključivanja duhovnog zdravlja je posebno relevantna za pitanje obrazovanja o miru, pošto i mir, kao i zdravlje, je istovremeno stanje fizičke, emocionalne, društvene i duhovne cjeline i jedinstva. Moralna dimenzija mira je posebno relevantna za pitanje kulture zacjeljivanja. Takva pitanja, kao što su pravda, jednakost i briga za druge su moralna pitanja sa značajnim društvenim, političkim i ekonomskim izražajima i sva su zajedno izuzetno važna za ublažavanje nekih rana konflikta i nasilja.

Poglavlje 2: Nastava u cilju razumijevanja

NASTAVA U CILJU RAZUMIJEVANJA

Započeti sa krajnjim ciljem na umu, znači započeti sa jasnim razumijevanjem svog odredišta. To znači da znate gdje idete tako da možete bolje razumjeti gdje ste trenutno tako da vas koraci koje poduzimate uvijek vode u ispravnom pravcu.

—Stephen R. Covey, *The Seven Habits of Highly Effective People*

Proces nastave može imati više različitih ciljeva: može imati za cilj prenos informacija i znanja, oblikovanje stavova i perspektiva i podsticanje dubokog razumijevanja apstraktnih koncepata. Bilo koja kompleksna cjelina koja se proučava obuhvatati će mnogo ciljeva istovremeno: znanje, vještine, stavove, navike uma i razumijevanje. Iznad svega, nastava mora u srcu učenika stvoriti duboku ljubav za učenjem, a u njihovim umovima neprestanu potragu za istinom.

Nažalost, zbog pritiska u vezi sa mjerenjem rada, mnoge škole se fokusiraju samo na nastavu o određenim činjenicama ili nizu vještina. Učenici napuštaju razrede sa znanjem o tim činjenicama, ali veoma često ne znaju kako da primijene to znanje, ne razumiju njegovo značenje u svijetu u širem smislu riječi niti uočavaju njegovu vezu sa drugim područjima znanja.

Da bi obrazovanje o miru imalo efekat transformacije na živote učenika, oni moraju ne samo **znati** na intelektualnom nivou šta je mir i šta mir zahtijeva, nego i moraju **razumjeti duboko, lično i praktično** da autentični pristupi miru zahtijevaju tragajuće ispitivanje naših percepcija o stvarnosti, ljudske prirode, nas samih, svrhe naših života i svrhe društva. Sa ovim čvrstim razumijevanjem, oni takođe moraju steći i vještine da primijene svoje učenje u stvarnom svijetu.

Pristup nastavi koji je "orijentisan na razumijevanje"¹ čini kompleksne ideje više dostupne učenicima time što ih uključuje u aktivno postavljanje pitanja, iskušavanje teorija i ponovno promišljanje onoga što oni misle da znaju. On daje učenicima dublje razumijevanje širih koncepata ili "velikih ideja" koje su u podlozi određenih lekcija, pomaže im da utvrde veće zakonitosti koje povezuju različite predmete i primjenjuje njihovo razumijevanje u aktivnostima stvarnog života. Kroz usmjereno istraživanje, apstraktne ideje postaju više dostupne, povezane, sadržajne i korisne. Takav pristup je posebno koristan za integrisanje koncepata *Obrazovanja za mir* u standardni nastavni plan i program, pošto univerzalni principi mira nadilaze i povezuju sve predmete, te s obzirom da je cilj *Obrazovanja za mir* da nauči kako pretvoriti mir u akciju.

¹ Pristup "orijentisan na razumijevanje" koji je ovdje opisan je zasnovan na metodu "dizajn unazad" koji su razvili Grant Wiggins i Jay McTighe. Vidi "Understanding by Design", u izdanju Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, Virginia. (1998).

Šest aspekata razumijevanja

Korišteno 5. jan 2005. sa: <http://www.glencoe.com/sec/teachingtoday/educationupclose.phtml/49>

Na koji način možete reći da li je učenik razumio nešto? Najuobičajeniji način da se pokaže razumijevanje je objašnjavanje. Ako možete nešto objasniti, onda to vjerovatno razumijete dosta dobro. Ali, ima i drugih načina pokazivanja razumijevanja, a učenici se često razlikuju u tome koji "način razumijevanja" im najviše odgovara. Ako im je dopušteno, učenici će često pokazivati bolje razumijevanje kroz metode procjenjivanja koje vode ka drugim načinima razumijevanja. U knjizi **Understanding by Design**² (*Razumijevanje po dizajnu*) iznosi se da postoji šest aspekata razumijevanja:

Aspekti razumijevanja	Ključna propratna pitanja
Aspekt 1: Objašnjenje Sposobnost da se ponude objašnjenja ili teorije koje pružaju upućene i odbranjive prikaze događaja, radnji i ideja.	<ul style="list-style-type: none"> • Zašto je to tako? • Šta objašnjava ovakve događaje? • Kako se to može dokazati? • Sa čime je ovo povezano? • Kako ovo funkcioniše?
Aspekt 2: Tumačenje Sposobnost da se odgonetnu narativi, značenja, metafore, slike i umjetnički prikazi koji sadrže značenja.	<ul style="list-style-type: none"> • Šta ovo znači? • Zašto je to bitno? • Šta ovo ilustruje ili rasvjetljava u ljudskom iskustvu? • Kako se to odnosi na mene?
Aspekt 3: Primjena Sposobnost da se efikasno iskoristi znanje u novim situacijama i različitim kontekstima.	<ul style="list-style-type: none"> • Kako i gdje možemo iskoristiti ovo znanje, vještinu ili proces? • Kako bi se moje razmišljanje i postupanje trebalo modifikovati da ispunim zahtjeve konkretne situacije?
Aspekt 4: Perspektiva Sposobnost da se vide kritičke i pronicljive tačke gledišta.	<ul style="list-style-type: none"> • Sa čije tačke gledišta? • Sa koje povoljne pozicije? • Šta se pretpostavlja a treba da bude jasno? • Ima li dovoljno dokaza? • Koje su granice?
Aspekt 5: Uživljavanje Sposobnost da se uđe "unutar" osjećaja druge osobe, da se usvoji druga perspektiva ili pogled na svijet.	<ul style="list-style-type: none"> • Kako to izgleda iz njihove perspektive? • Šta oni vide, a ja ne vidim? • Šta treba da doživim ako hoću da razumijem? • Šta su umjetnik ili posmatrač osjećali, vidjeli i pokušavali da me navedu da i ja osjetim i vidim?
Aspekt 6: Znanje o sebi Sposobnost da se prizna svoje neznanje i kako vlastiti obrasci mišljenja i postupaka jednako kao i predrasude prožimaju razumijevanje.	<ul style="list-style-type: none"> • Kako to šta sam ja oblikuje moje poglede? • Koje su granice mog razumijevanja? • Koje su moje "slijepe tačke"? • Šta sam sklon da pogrešno razumjeti zbog predrasude, navike ili načina?

² Izvor: *Understanding By Design*, Grant Wiggins and Jay McTighe. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, Virginia. 1998.

Glagoli postupanja

Zasnovano na "Šest aspekata razumijevanja"³

Kada planirate vjerodostojno ocjenjivanje ili nastavnu aktivnost, način razumijevanja na koji usmjeravate aktivnost je u vezi sa onim što zahtijevate da učenici urade; prema tome glagol je indikator. Čini se da dole navedeni glagoli najbolje odgovaraju različitim načinima razumijevanja.

Objasniti	Protumačiti	Primijeniti	Perspektiva	Uživljavanje	Znanje o sebi
Demonstrirati	Napraviti analogiju	Prilagoditi	Analizirati	Preuzeti ulogu	Biti svjestan
Izvesti porijeklo	Kritikovati	Izgraditi	Raspraviti	Biti kao	Shvatiti
Opisati	Dokumentovati	Stvoriti	Uporediti	Biti otvoren za	Prepoznati
Kreirati	Procijeniti	Odlučiti	Staviti nasuprot	Zamisliti	Odražiti
Izložiti	Ilustrirati	Izumiti	Kritikovati	Razmotriti	Procijeniti sebe
Opravdati	Dati smisao	Napraviti	Zaključiti	Povezati	Predvidjeti
Prevesti	Riješiti	Igrati ulogu	Dokazati	Ispričati priču	Test
Pokazati		Koristiti			

Ovaj spisak ni u kom slučaju nije potpun nego više daje primjere na koji način postupak određuje način razumijevanja kojem nastavnik teži. U svakoj nastavnoj cjelini bi se trebalo koristiti nekoliko načina, s obzirom na to da svaki učenik prirodno varira u svojim omiljenim načinima i trebalo bi se dopustiti učenicima da pristupe materijalu na nekoliko načina.

³ Izvor: *Understanding By Design*, Grant Wiggins i Jay McTighe. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, Virginia. 1998.

Bloomova klasifikacija učenja

Kao tačka poređenja sa modelom "Šest aspekata razumijevanja", klasifikacija⁴ Benjamina Blooma razvrstava kognitivno učenje u šest kategorija intelektualnih vještina, poredanih po rastuće izazovnim nivoima apstrakcije.

Znanje	Shvatanje	Primjena	Analiza	Sinteza	Ocjena
Poredati	Klasifikovati	Primijeniti	Analizirati	Organizovati	Procijeniti
Definisati	Pretvoriti	Dati redoslijed	Procijeniti	Sastaviti	Raspraviti
Umnožiti	Diskutovati	Demonstrirati	Posmatrati	Integrirati	Ocijeniti
Okarakterisati	Objasniti	Dramatizovati	Uporediti	Složiti	Verifikovati
Navesti	Protumačiti	Primijeniti	Staviti nasuprot	Dizajnirati	Dati vrijednost
Zapamtiti	Utvrđiti	Ilustrirati	Kritikovati	Stvoriti	Odbraniti
Imenovati	Naznačiti	Izvesti	Otkriti	Razraditi	Stvoriti sud
Poredati	Locirati	Rukovati	Iznaći	Rezimirati	Prosuditi
Prepoznati	Nagađati	Popraviti	Istraživati	Formulisati	Predvidjeti
Povezati	Preformulisati	Izvesti	Raščlaniti	Teoretizovati	Rangirati
Prisjetiti se	Apstrahovati	Riješiti	Ispitati	Generalizovati	Podržati
Reprodukovati	Prevesti	Koristiti	Testirati	Zaključiti	Ocijeniti

Bloom ne uključuje afektivno učenje u svoju klasifikaciju. Afektivno učenje se pokazuje ponašanjima koja naznačuju stavove svjesnosti, interesa, pažnje, zabrinutosti i odgovornosti, te sposobnosti da se sluša i reaguje u interakciji sa drugima, kao i sposobnosti da se demonstriraju karakteristike ili vrijednosti stavova koje su odgovarajuće za situaciju i dato polje proučavanja. Ova oblast se odnosi na emocije, stavove, uvažavanja, te na vrijednosti kao što su uživanje, očuvanje, poštovanje i podržavanje. Glagoli koji su primjenjivi na afektivnu oblast obuhvataju prihvatanja, pokušavanja, izazove, odbrane, spajanja, prosuđivanja, pohvale, pitanja, razmjenu, podršku i volonterstvo.

⁴ Prilagođeno iz: Bloom, B.S. (Ed.) (1956) Taxonomy of educational objectives: The classification of educational goals: Handbook I, cognitive domain. New York Longmans, Green. <http://web.cocc.edu/FAT/toolkit/outcomes.html#Bloom> Korišteno 5. jan. 2005.

Ciljevi dizajniranja učenja/Standardi

Prilagođeno iz: *Understanding By Design*, Grant Wiggins i Jay McTighe, 1998.

Jedan od prvih koraka uključenih u dizajniranje cjeline "orijentisane na razumijevanje" je da se utvrde ciljevi učenja za datu cjelinu i/ili lekciju na osnovu toga kakvo trajno razumijevanje biste željeli da vaši učenici usvoje. Jasni navodi o ciljevima učenja su ključni za dizajniranje smislenih aktivnosti učenja.

Da bi se oblikovali efikasni navodi o ciljevima učenja, može biti od koristi da se napravi razlika između tri stepena konkretnosti i jasnoće:

Tematski navodi su najmanje konkretni. Oni jednostavno definišu temu koja će biti obrađena bez preciziranja šta ili kako se treba razumjeti:

"Učenici će steći znanje o siromaštvu."

Opšta razumijevanja su nešto više konkretna. Ona identifikuju šta se treba razumjeti u ukupnom smislu, ali pružaju malo pomoći u sticanju konkretnog uvida ili u najbolje metode ili procjene korištene da se stekne i pokaže takvo razumijevanje:

"Učenici će steći znanje o uzrocima i posljedicama siromaštva."

Konkretna razumijevanja ne samo da rezimiraju konkretna razumijevanja koja se traže nego, takođe, predlažu vrste rada koje su potrebne da bi se postiglo i pokazalo takvo razumijevanje:

"Učenici će kroz socijalne i statističke analize, te igranje uloga, demonstrirati svoje razumijevanje siromaštva kao globalne krize u kojoj milionima ljudi hronično nedostaju resursi, sposobnosti, prilike, bezbjednost, te moć potrebna da održe osnovno dobrostanje i dostojanstvo."

Profesori-dizajneri će često trebati da prošire ili izoštre okvir standarda sadržaja u pravcu korisnih pitanja razumijevanja.

Dok pravite svoje Obrazovanje za mir-integrisane pripreme časa, može biti korisno da u svojim navodima o ciljevima učenja utvrdite i opšta i konkretna razumijevanja za koja želite da ih učenici steknu.

Radni list za izradu navoda o ciljevima, a koji su orijentisani ka razumijevanju, dat je na meniju trake sa strane.

Ciljevi dizajniranja učenja/Standardi: Radni list

Primjer:

Tema lekcije/cjeline: Građanski rat		
<i>Učenici će steći razumijevanje o:</i>		
Tema	Opšte teme	Konkretna tema i procesi
<ul style="list-style-type: none"> • Siromaštvo 	<ul style="list-style-type: none"> • Uzroci siromaštva • Posljedice siromaštva 	<ul style="list-style-type: none"> • Definicija: nedostatak sredstava za osnovno dobrostanje i dostojanstvo • Prošireni pojam "sredstava": resursi, mogućnosti, prilike, bezbjednost, moć itd. • Globalne dimenzije: milioni su pogođeni širom svijeta
Projekti, Rad, Mjere ocjenjivanja		
<i>Učenici će demonstrirati svoje razumijevanje kroz:</i>		
Statističke i socijalne analize Igranje uloga		

NAVOD O CILJU UČENJA/STANDARD
<i>Sada preformulišite sveukupan cilj učenja integrisanjem svih gore utvrđenih elemenata:</i>
Učenici će kroz socijalne i statističke analize, te igranje uloga, demonstrirati svoje razumijevanje siromaštva kao globalne krize u kojoj milionima ljudi hronično nedostaju resursi, sposobnosti, prilike, bezbjednost, te moć potrebna da održe osnovno dobrostanje i dostojanstvo.

Ciljevi dizajniranja učenja /Standardi: Radni list

Primjer:

Tema lekcije/cjeline:		
<i>Učenici će steći razumijevanje o:</i>		
Tema	Opšte teme	Konkretne teme i procesi
•	• • •	• • • •
Projekti, Rad, Mjere ocjenjivanja		
<i>Učenici će demonstrirati svoje razumijevanje kroz:</i>		

NAVOD O CILJU UČENJA/STANDARD
<i>Sada preformulišite sveukupan cilj učenja integrisanjem svih gore utvrđenih elemenata:</i>

Suštinska pitanja: Prolaz ka razumijevanju

Izvor: *Understanding By Design*, Grant Wiggins i Jay McTighe. 1998.

Ključna komponenta u dizajnu i predavanju dobrih lekcija "orijentisanih na razumijevanje" je postavljanje "suštinskih pitanja".

Pitanja čine dizajn lekcije više smislenim i direktnije angažuju učenike u procesu učenja. Bez korištenja pitanja radi usmjeravanja predavanja i praćenja krovnih ideja, nastava lako može pasti u površno i besciljno pokrivanje teme, ostavljajući učenike da se suoče sa nizom nepovezanih aktivnosti. U učionici sa takvim okruženjem se dešava minimalno razumijevanje bitnih ideja. Bitne ideje se moraju ispitati i verifikovati ako se želi njihovo razumijevanje.

Koje vrste pitanja mogu voditi našu nastavu i angažovati učenike u otkrivanju bitnih ideja koje su u srcu svakog predmeta? Neće bilo koje pitanje biti dobro. Razmotrite sljedeća pitanja i obratite pažnju kako se ona razlikuju od onih koja se tipično postavljaju tokom svakodnevnih lekcija i u udžbenicima:

- Da li ima dovoljno (npr. hrane, odjeće, vode)?
- Da li je historija zapravo historija napretka?
- Da li umjetnost odražava kulturu ili je oblikuje?
- Da li su matematičke ideje izumi ili otkrića?
- Mora li priča imati početak, sredinu i kraj?
- Kada je zakon nepravedan?
- Da li je gravitacija činjenica ili teorija?
- Čega se plašimo?
- Ko posjeduje šta i zašto?
- Da li je biologija sudbina?

Na ovakve vrste pitanja ne može se zadovoljavajuće odgovoriti u jednoj rečenici – a to i jeste svrha. Da bismo ušli u pitanja dubokog i trajnog razumijevanja, trebamo da koristimo provokativna i višeslojna pitanja koja otkrivaju bogatstvo i kompleksnost predmeta. Ovakva pitanja obično nazivamo "suštinska", jer ona ukazuju na ključne upite i ideje koje su u srži određene discipline. Primijetićete da možda neće biti "tačnog" ili "pogrešnog" odgovora na suštinska pitanja. Njihova svrha nije da se izmjeri razumijevanje od strane učenika nego da ih vode da temeljno istražuju i dublje razumiju.

Smatrali smo da je od pomoći razlikovanje dvije vrste pitanja koja oblikuju nastavni plan i program: *suštinska* pitanja i *lekcijska* ili *tematska* pitanja. Lekcijska pitanja su više predmetna i konkretna na datu temu, te su zato pogodnija za određeni sadržaj i upit, vodeći ka često suptilnijim suštinskim pitanjima.

Dobra suštinska pitanja imaju sljedeće zajedničke kriterije:

- Elastična pitanja koja se opiru davanju jednostavnog ili jednog tačnog odgovora
- Namjerno provokativno mišljenje, suprotno intuiciji i/ili kontraverzno
- Zahtijevaju od učenika da koriste svoje znanje o sadržaju i lično iskustvo
- Može se vratiti na njih u toku lekcije da bi se učenici angažovali u razvijanju dijaloga i debate
- Vode drugim suštinskim pitanjima koja učenici postavljaju.

Ovakva pitanja profesori ne postavljaju samo jednom usmeno. Ona su okačena na table, ona su naslovi u sveskama učenika i na priručnom materijalu lekcije. Ona oblikuju i strukturiraju lekcije i daju podstrek odgovarajućem istraživanju, bilježenju i konačnom radu.

Radni list za razradu suštinskih pitanja za vašu cjelinu ili lekciju je prikazan na meniju sa strane.

Suštinska pitanja: Radni list

Ovdje su dva grafička primjera koja vam mogu pomoći da napravite suštinska pitanja za svoju cjelinu ili lekciju.

Primjer:

Tema/Lekcija: Ekosistemi		
Trajno razumijevanje	Suštinska pitanja	Tematska pitanja
Jedinstvo je život; život je jedinstvo.	Šta čini život mogućim? Šta održava život?	Koji je organizirajući princip ekosistema? Na koliko nivoa ekosistema se može naći stanje jedinstva?
Jedinstvo je sadržajna integracija različitih entiteta u stanje sklada i saradnje.	Šta je jedinstvo?	Šta nas ekosistemi uče o principu "jedinstva u različitosti"?
Jedinstvo rezultira stvaranjem novog, razvijajućeg entiteta, čija je priroda obično na višem nivou.	Kako možemo znati da li je jedinstvo prisutno u datoj situaciji?	Šta se dešava kad dođe do oštećenja jedinstva ekosistema?

Trajno razumijevanje: Jedinstvo je život; život je jedinstvo.	
Aspekti razumijevanja	Suštinska pitanja
Objašnjenje	Šta čini život mogućim? Koja sila održava život?
Tumačenje	Sa čime se može uporediti odnos jedinstva i života?
Primjena	Ako je jedinstvo od suštinske važnosti za život, kojim vještinama škole trebaju učiti mlade ljude da ih stiču?
Perspektiva	Da li su sve vrste jedinstva korisne? Da li izjava "jedinstvo je život" treba dalje pojašnjenje?
Uživljavanje	Teško je biti ujedinjen sa nekim ljudima. Koje pozitivne karakteristike drugih se sviđaju njima samima? Kako ja izgledam iz njihove perspektive?

Znanje o sebi	Koje navike ili predrasude imam, a koje me možda mogu spriječiti da više budem taj koji ujedinjuje?
----------------------	---

Suštinska pitanja: Radni list

Ovdje su dva grafička primjera koja vam mogu pomoći da napravite suštinska pitanja za svoju temu ili lekciju.

Primjer:

Tema/Lekcija:		
Trajno razumijevanje	Suštinska pitanja	Tematska pitanja

Trajno razumijevanje:	
Aspekti razumijevanja	Suštinska pitanja
Objašnjenje	
Tumačenje	
Primjena	
Perspektiva	
Uživljavanje	
Znanje o sebi	

Kako učenici najbolje uče

Izvor: John L. Brown (2004) Making the Most of Understanding by Design.⁵

Istraživanje najboljih praksi u obrazovanju ukazuje na to da:

- Učenici uče aktivno, a ne pasivno.
- Učenici najbolje uče kad aktivno izgrađuju značenje kroz aktivnosti učenja zasnovanim na iskustvu.
- Kultura, iskustva i prethodna znanja (tj. kognitivna šema) oblikuju svo novo učenje.
- Učenje zavisi od tri dominantne funkcije mozga: (1) urođene potrage za značenjem i svrhom pri učenju; (2) tekuće veze između emocije i saznanja, i (3) urođene predispozicije da se nađu zakonitosti u okruženju učenja, počevši sa cjelinama radije nego sa dijelovima.
- Primjena i prenos znanja učenika na nove situacije i kontekste se ne dešava automatski. Profesori moraju pomoći učenicima da daju okvir znanju i vještinama; oni planiraju prenos pomažući onome ko uči da se sa modela pokrene preko usmjerene prakse na samostalnu primjenu.
- Znati ili biti u stanju nešto uraditi ne garantuje da onaj ko uči to i razumije.
- Učenici imaju koristi od nastavnog plana i programa utoliko što ih on upućuje na velike ideje, trajna razumijevanja i suštinska pitanja.

⁵ Copyright © 2004 by the Association for Supervision and Curriculum Development. All rights reserved.

http://www.ascd.org/portal/site/ascd/template_chapter/menuitem_ccf6e1bf6046da7cdeb3ffdb62108a0c/?chapterMgmtId=fe73177a55f9ff00VgnVCM1000003d01a8c0RCRD Korišteno 5. jan. 2005.

Različiti stilovi nastave

Pri pravljenju planova časa i aktivnosti, korisno je prisjetiti se da nastavni proces može biti strukturisan na mnoštvo načina. Postoje četiri osnovna tipa stila nastave:

- **Profesor u centru:** Profesor pruža i kontroliše tok sadržaja koji će učenik primiti i usvojiti. Koriste se didaktičke metode, predavanja, bilješke koje je profesor pripremio i vježbe.
- **Pomoć profesora:** Predavač demonstrira i daje model onoga što očekuje (tj. vještine i procese) a zatim nastavlja kao savjetnik ili vodič kako bi pomogao učenicima da primijene znanje. Koriste se diskusija u učionici i interaktivne vježbe.
- **Pomoć učenika:** Profesor osmisli aktivnosti, društvene interakcije ili problemske situacije koje omogućavaju učenicima da vježbaju primjenu nastavnog sadržaja. Odgovornost se polaže na učenike da preuzmu inicijativu i pomognu jedan drugom u postizanju rezultata za različite zadatke. Ovo često obuhvata rad u manjim grupama i istraživačke procese.
- **Učenik u centru:** Predavač prenosi i polaže dobar dio kontrole i odgovornosti za učenje na učenike. Od učenika se može zahtijevati da osmisle i realizuju kompleksne zadatke koji traže inicijativu učenika i često grupni rad da bi se okončali, uz profesora koji isključivo funkcioniše u konsultativnoj ulozi. Ovo često obuhvata formu seminara, grupno inicirane projekte i grupne prezentacije.

Svaki stil nastave ima određene prednosti i ograničenja. Pošto učenici variraju u smislu svojih omiljenih stilovima učenja, od koristi je i da profesori mogu varirati u svom korištenju ovih različitih stilova nastave u toku date cjeline ili lekcije, čime povećavaju šanse da svi učenici uče efikasnije.

Neki profesori smatraju da će sljedeći vremenski raspored za razne stilove nastave unutar zadatog perioda za određenu lekciju funkcionisati veoma dobro:

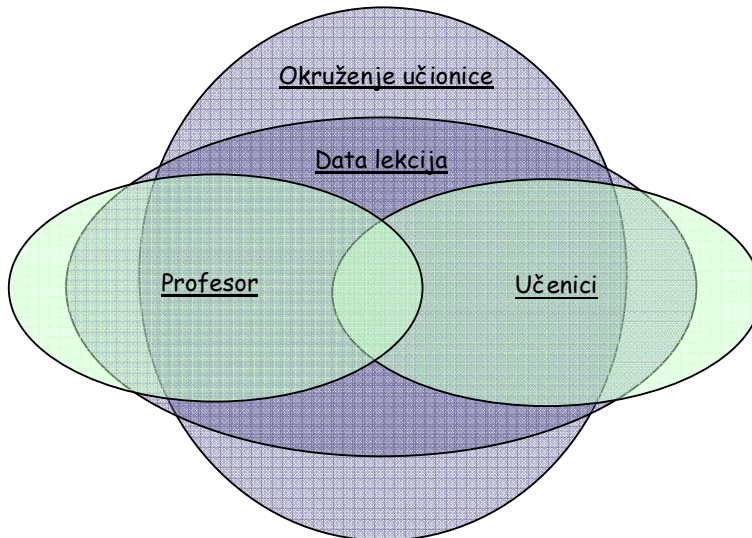
- Profesor u centru (10 min)
- Pomoć profesora (10 min)
- Pomoć učenika (20 min)
- Učenik u centru (20 min)

Indikatori nastave u cilju razumijevanja

Izvod iz "Indicators of Teaching for Understanding", Jay McTighe i Eliot Seif

<http://www.ubdexchange.org/resources/news-articles/article4.html> Korišteno 5. jan. 2005.

Koje su karakteristike učionice "orijentisane ka razumijevanju"?

Dobra proučavana cjelina "orijentisana ka razumijevanju":

- ✓ Odražava smisleni dizajn – velike ideje i suštinska pitanja jasno vode dizajn ocjenjivanja, te aktivnosti nastave i učenja.
- ✓ Pravi jasne razilke između velikih ideja, suštinskih pitanja, te znanja i vještina neophodnih za učenje ideja i odgovaranje na pitanja.
- ✓ Koristi višestruke oblike ocjenjivanja da dopusti učenicima da pokažu svoje razumijevanje na različite načine.
- ✓ Uključuje šest aspekata razumijevanja u predavanje i ocjenjivanje – učenicima se daju prilike da objasne, protumače, primjene, promijene perspektivu, užive se i ocijene sami sebe.
- ✓ Ocjenjuje razumijevanje kroz autentične radne zadatke tražeći od učenika da demonstriraju svoje razumijevanje i primjene znanje i vještine.
- ✓ Uspostavlja jasne kriterijume rada profesora i njihovih kolega, te samoprocjene produkata i prezentacija učenika.
- ✓ Stvara prilike za učenike da ponovo razmotre i razmisle o važnim idejama da bi produbili svoje razumijevanje.
- ✓ Uključuje mnoštvo resursa. Udžbenik je samo jedan od mnogih resursa.
- ✓ Proširuje učenje van granica učionice.

Profesor:

- ✓ Obavještava učenike o velikim idejama i suštinskim pitanjima, zahtjevima rada, te kriterijumima ocjenjivanja na početku lekcije ili cjeline.

- ✓ Veže i održava interes učenika kroz kreativne nastavne strategije da bi im pomogao da istraže velike ideje i suštinska pitanja.
- ✓ Olakšava učenicima da aktivno izgrade značenje (radije nego da im jednostavno govori šta trebaju znati).
- ✓ Pospješuje prilike za učenike da "raspakuju svoje mišljenje" – da objasne, protumače, primjene, promijene perspektivu, užive se ili procjene sami sebe (obuhvata se šest aspekata razumijevanja).
- ✓ Koristi postavljanje pitanja, isprobavanje i povratne informacije da bi stimulisao učeničke refleksije i ponovno razmišljanje.
- ✓ Predaju se osnovno znanje i vještine u kontekstu velikih ideja, te se istražuju suštinska pitanja.
- ✓ Koristi informacije iz tekućih ocjenjivanja da bi se provjerilo razumijevanje učenika i prilagodila predavanja.
- ✓ Gleda i šire od udžbenika i koristi mnoštvo interdisciplinarnih resursa i resursa iz stvarnog svijeta da bi se pospješilo razumijevanje.

Učenici:

- ✓ Mogu opisati ciljeve (velike ideje i suštinska pitanja) i zahtjeve rada na datu lekciju ili cjelinu.
- ✓ Mogu objasniti šta i zašto rade (tj. kako je današnji rad u vezi sa širim ciljevima cjeline ili lekcije).
- ✓ Vezani su na početku i ostaju angažovani kroz cjelinu ili lekciju.
- ✓ Mogu opisati kriterije po kojima će njihov rad biti ocjenjivan.
- ✓ Angažovani su na aktivnostima koje će im pomoći da nauče velike ideje i odgovore na suštinska pitanja.
- ✓ Angažovani su u aktivnostima koje pospješuju objašnjavanje, tumačenje, primjenu, zauzimanje perspektive, uživljavanje i samoprocjenu (šest aspekata razumijevanja).
- ✓ Pokazuju da uče znanje i vještine u pozadini, a koje podržavaju velike ideje i suštinska pitanja.
- ✓ Imaju priliku da daju osvrte i generišu relevantna pitanja.
- ✓ Uključeni su u ocjenjivanje sebe i svojih kolega na osnovu uspostavljenih kriterija i standarda rada.
- ✓ Koriste kriterije ili rubrike da bi usmjeravali ili revidirali svoj rad.
- ✓ Postavljaju relevantne ciljeve radi daljeg razvoja na osnovu procjene povratnih informacija.
- ✓ Iznose svoje učenje van granica učionice u druge oblasti predmeta i iskustva stvarnog svijeta.

U okruženju učionice:

- ✓ Velike ideje i suštinska pitanja su od ključne važnosti za rad učenika, aktivnost u učionici, te norme i kulturu unutar učionice.
- ✓ Velike ideje, suštinska pitanja i kriteriji, odnosno, rubrike sa bodovima/rezultatima su na vidnom mjestu.
- ✓ Od učenika se očekuje i podstiču se da dođu do razumijevanja velikih ideja i da odgovore na suštinska pitanja.
- ✓ Uzorci ili modeli rada učenika su istaknuti da ih svi vide.

Okruženje je izazovno, ali ne i prijeteće, a učenici dobijaju široko ohrabrenje da bi učili i pojedinačno se razvili. Svi učenici i njihove ideje se tretiraju sa dostojanstvom i poštovanjem.

***Poglavlje 3:
Priprema “razumijevanju-orijentisanih” lekcija***

PRIPREMA ČASA

Pripreme časa su dio dobro strukturiranog i sistematičnog plana i programa. One funkcioniraju kao pomoćno sredstvo profesorima da prenesu znanje, ispitaju stavove i razviju vještine među učenicima kroz proces učenja prilagođen razvoju. Pripreme časa odražavaju obrazovnu filozofiju edukatora i, kada su dobro dizajnirane, jasne su same po sebi i pojačavaju profesionalnu sposobnost profesora koji ih koriste.

Ima mnogo škola mišljenja u vezi sa najboljim pristupom dizajniranju lekcije. Pristup koji je usvojen u programu Obrazovanje za mir je utemeljen na metodu "Dizajn unazad"⁶. Ovaj pristup se obično posmatra kao "najbolja praksa" u modernoj pedagogiji i dobro se slaže sa obrazovnim ciljevima Obrazovanja za mir. Ovaj model se obično naziva metod "dizajna unazad" jer započinje sa ispitivanjem željenih ishoda procesa učenja, te izgrađuje aktivnosti unazad da bi postigao te ishode. U programu *EFP-Svijet*, ovaj metod je prilagođen da bi se uklopio u konkretne potrebe Obrazovanja za mir i naziva se pristup dizajnu lekcije koji je "orijentisan ka razumijevanju".

U pristupu koji je "orijentisan ka razumijevanju", profesori stavljaju prioritet na trajno razumijevanje za koje žele da ih učenici steknu. Fokusiranjem na razumijevanje širih principa i koncepata, učenici razvijaju sposobnost da stave informacije i podatke u kontekst, i da povežu učenje na jednom polju sa relevantnim pitanjima na drugim poljima.

Profesori, kao i vi sami, koji uočavaju važnost odgajanja mlade generacije da ona bude sposoban i predan graditelj mira, mogu primijeniti pristup "orijentisan ka razumijevanju" da bi pomogli učenicima da istražuju principe mira unutar i na više oblasti predmeta, te da primijene ove principe na izazove i unutar učionice i van njenih granica.

⁶ Wiggins, Grant and Jay McTighe. (1998). "Understanding by Design", u izdanju Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, Virginia.

Kako funkcionise pristup orijentisan ka razumijevanju

Pristup dizajnu lekcije koji je orijentisan ka razumijevanju⁷, te nastavi, počinje utvrđivanjem trajnih razumijevanja koje učenici trebaju steći i radi se unazad sa te tačke:

Standardna tema lekcije

Kojim se standardima teme/nastavnog plana i programa lekcija bavi?

Korak I ⇒ **(A) Utvrđivanje željenih rezultata/trajnih razumijevanja**

Koje su velike ideje i principi Obrazovanja za mir koji su u podlozi i/ili su povezani sa ovom lekcijom?

Korak II ⇒ **(B) Utvrđivanje suštinskih pitanja/aktivnosti**

Koja suštinska pitanja/aktivnosti vode ovu cjelinu i fokusiraju proces nastave/učenja? Koja pitanja povezuju ovaj predmet sa ostalim krovnim temama i idejama?

Korak III ⇒ **(C) Utvrđivanje znanja i vještina koje se trebaju steći**

Koja ključna znanja i vještine će učenici steći kao rezultat ove cjeline?

Većina pristupa dizajnu pripreme časa počinje sa tačkom **C**, pa ide na **B** a, ako ima vremena, ide se na **A**. Pristup "orijentisan na razumijevanje" ima za cilj da uradi potpuno suprotno: da napravi prioritet autentičnih i doživotnih razumijevanja kod učenika.

Uvođenje Obrazovanja za mir u standardne lekcije

Uvođenje Obrazovanja za mir u učionice ne znači da riječ "mir" mora da se koristi u svakoj prilici. Zapravo, cijela lekcija se može ispredavati bez spominjanja "mira" konkretno, a da se ipak diskutuje o principima koji su relevantni za mir i koji ilustruju dinamiku i preduslove mira.

Dimenzije i dinamika mira su univerzalni. Proces ulijevanja mirovnih principa u svaku lekciju se najbolje postiže kada profesori koriste interdisciplinarni pristup dizajnu lekcije. Učenici će jasnije razumjeti koncepte ako su dati primjeri koji im pomažu da povežu velike ideje sa zakonitostima koji se mogu identifikovati u konkretnom sadržaju datog predmeta, te sa životnim iskustvom.

Koji se elementi nastavnog plana i programa mogu predavati sa orijentacijom na razumijevanje? Evo nekih primjera:

- *Principi, zakoni, teorije ili koncepti* koje učenici mogu verifikovati, zaključiti ili opravdati kroz istraživanje ili konstrukciju.
- *Ideje suprotne intuiciji, nijansirane, suptilne ili koje se na drugi način lako pogrešno protumače*, kao što su gravitacija, evolucija, imaginarni brojevi, ironija, tekstovi, formule, teorije i koncepti.
- *Konceptualni ili strateški element bilo koje vještine* (npr. ubjeđenje u pisanju ili "pravljenje prostora" u fudbalu): pojašnjenje sredstava i ciljeva, te uvid u strategiju, koji vode većoj sadržajnosti i manje

⁷ Na osnovu rada Granta Wigginsa i Jay McTighea, *Understanding By Design*, 1998.

nepažljivoj upotrebi tehnika. Ovakva pažljivost može rezultirati aktivnim osvrtom na rad i njegovom analizom (npr. šta funkcioniše, šta ne i zašto).

Tačno je da ne mora sve što tražimo od učenika da nauče biti u potpunosti shvaćeno. Svrha predavanja ili cjeline koja se proučava, dob učenika i vrijeme koje je na raspolaganju, svi skupa određuju koliko mnogo ili koliko malo profesori očekuju od učenika da razumiju. Pa ipak, svaka cjelina će imati karakteristike ili teme koje se mogu razraditi iz perspektive orijentisane na razumijevanje.

RADNI LIST DIZAJNA PRIPREME ČASA KOJI JE "ORIJENTISAN NA RAZUMIJEVANJE"

Razred/Tema:	
Faza 1: Željeni rezultati	
Trajno razumijevanje	
<ul style="list-style-type: none"> - Koje trajno razumijevanje se želi postići? - Koje koncepte Obrazovanja za mir bi učenici trebali <u>razumjeti</u>? - Koje su "velike ideje"? 	
Znanje i vještine	Suštinska pitanja
<ul style="list-style-type: none"> - Koja će ključna znanja i vještine učenici steći tokom ove lekcije? - Koje će <u>vještine kulture mira</u> učenici steći? 	<ul style="list-style-type: none"> - Koja suštinska pitanja <u>vode</u> ovu lekciju i <u>fokusiraju</u> i na nastavu i na učenje? - Koje izazove sadašnjim mišljenjima postavlja mirovno orijentisani pogled na svijet?
Faza 2: Vjerodostojno ocjenjivanje	
<ul style="list-style-type: none"> - Kroz koje zadatke vjerodostojnog ocjenjivanja će učenici pokazati svoje razumijevanje, znanje i vještine? - Koje blic-provjere znanja i testovi će im pomoći da pokažu pojedinačno različito znanje? - Koje vrste primjera rada ili ponašanja će pokazati razumijevanje, znanje i vještine učenika? - Kako će učenici dati osvrt na svoje učenje i sami ga ocijeniti? 	
Faza 3: Aktivnosti učenja	
<p>Kako će cjelina:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pomoći učenicima da znaju u kom pravcu ona ide? - Privući interes učenika? - Pomoći učenicima da istraže pitanja i ključne ideje? - Pružiti prilike učenicima da ponovo razmisle o svojim razumijevanjima i revidiraju ih? - Pomoći učenicima da <u>primijene</u> svoje razumijevanje na pitanja u savremenom svijetu? - Dopustiti učenicima da procijene svoj rad i njegove implikacije? <p>Aktivnosti učenja mogu obuhvatati umjetničke/dramske/kreativne projekte, istraživanje, prezentacije i/ili pismene zadatke na temu. Vi možete uključiti predavačke pristupe <i>profesor u centru</i>, <i>pomoć profesora</i>, <i>pomoć učenika</i> i <i>učenik u centru</i>. Upućujemo vas na "Šest aspekata razumijevanja" i "Glagole postupanja" radi ideja. Pokušajte da uključite vježbe sa učešćem, istraživanjem i/ili konsultacijama!</p>	

Prilagođeno iz: Understanding By Design, Grant Wiggins i Jay McTighe. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, Virginia. 1998.

RADNI LIST DIZAJNA PRIPREME ČASA KOJI JE "ORIJENTISAN NA RAZUMIJEVANJE"

Razred/Tema:	
Faza 1: Željeni rezultati	
Trajno razumijevanje	
Znanje i vještine	Suštinska pitanja
Faza 2: Vjerodostojno ocjenjivanje	

Faza 3: Aktivnosti učenja

Izvor: Understanding By Design, Grant Wiggins i Jay McTighe. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, Virginia. 1998.

PRIMJER LEKCIJE "ORIJENTISANE KA RAZUMIJEVANJU"

Razred/Tema: 11 / Romeo i Julija	
Faza 1: Željeni rezultati	
Trajno razumijevanje	
<ul style="list-style-type: none"> • Jedinstvo je život, život je jedinstvo • Važnost jedinstva u različitosti za očuvanje zdravih odnosa • Važnost jednakosti polova u životu porodice i društvu 	
Znanje i vještine	Suštinska pitanja
Kritička analiza Šekspirove drame: poezija, razvoj likova, praznovjerje u elizabetansko doba	Šta mogu biti prepreke jedinstvu? Šta očuvanje jedinstva zahtijeva? Šta jednakost polova dodaje iskustvu ljubavi? Kako nejednakost utiče na donošenje odluka?
Faza 2: Vjerodostojno ocjenjivanje	
<ul style="list-style-type: none"> • Ponovo napišite scenu između Julije i njenog oca u kojoj oboje imaju jedinstvo porodice za cilj. • Zatražite od dvoje učenika da zapamte i prezentiraju scenu onako kako ju je napisao Šekspir i novu scenu koju je napisao razred. Prezentirajte te scene mlađim razredima i upitajte ih koje su osnovne razlike u podlozi između dvije scene. 	

Faza 3: Aktivnosti učenja

Profesor u centru:

- 15-minutno predavanje o jednom aspektu elizabetanskog pozorišta.

Pomoć profesora:

- Neformalna blic-provjera o radu prethodnog dana. Ovo vodi diskusiji u razredu.
- Drama se čita sa pauzama za "prevod" Šekspirovog značenja teksta.

Pomoć učenika:

- Učenici u manjim grupama odgovaraju na pismena pitanja.
- Učenici u manjim grupama uče i izvode scenu.

Učenik u centru:

- Učenici pišu dnevnik osvrta na svoje misli o temama drame. Učenici ih mogu pročitati ili, ako žele, da to bude osnov za razrednu diskusiju.
- Učenici pripreme i prezentiraju samostalno pripremljenu prezentaciju koja povezuje trajna razumijevanja sa dramom ili sa životom i vremenom kraljice Elizabete. Ona bi morala biti multimedijaska, sadržavala bi kreativnu komponentu i interaktivnu komponentu sa drugima iz razreda.

Pripremila Barbara Rager

Unaprijed planirana pitanja za nastavnike

Dok se spremate da napravite pripremu časa "orijentisanu ka razumijevanju", zastanite za trenutak da sebi postavite sljedeća pitanja:

- Koja su krupnija pitanja u ovoj cjelini/lekciji?
- Koji se principi i teme *Obrazovanja za mir* dovode u vezu sa temom cjeline/lekcije?
- S kojim prethodnim iskustvom, znanjem ili drugim faktorima (npr. kulturom) moji učenici dolaze?
- Koji resursi su na raspolaganju (radni izleti, gostujući predavači itd.)?
- Koje metode ocjenjivanja su moguće ili se traže?
- Koje različite tačke gledišta se mogu zauzeti na datu temu?
- Koje aktivnosti mogu obuhvatiti učenike u izradi, istraživanju, otkrivanju i procjenjivanju ključnih pitanja u vezi sa datom temom?
- Kako učenici mogu primijeniti ono što nauče na način "akcija za mir"?
- Koji se ciljevi nastavnog plana i programa i nastave trebaju ispuniti?

Ključne teme *Obrazovanja za mir*

Uvođenje Obrazovanja za mir u učionice ne znači da riječ "mir" mora da se koristi u svakoj prilici. Zapravo, cijela lekcija se može ispredavati bez spominjanja konkretno "mira" u društvu, a da se ipak diskutuje o principima koji su relevantni za mir i koji ilustruju dinamiku i preduslove mira.

Ovo što slijedi predstavlja neke od ključnih tema programa *Obrazovanje za mir* koji se može koristiti da se da okvir temama i da se one istraže u različitim oblastima predmeta. Spisak se u svakom slučaju ovim ne iscrpljuje i može se dopunjavati.

- Jedinstvo je život; Život je jedinstvo
- Jedinstvo u različitosti
- Istovjetnost čovječanstva
- Jednakost žena i muškaraca; jednakost svih naroda
- Koncepti ljudske prirode (zlo/dobro, životinja, mašina, plemenitost)
- Pogledi na svijet (zasnovani na preživljavanju, identitetu, jedinstvu)
- Razvojni model ljudskog života (djetinjstvo, adolescencija, zrelost)
- Razvojni model ljudskih društava (formacijski, samosvjestan, integrativni)
- Razvojni kapaciteti znanja, ljubavi i volje
- Tranzicija čovječanstva u zrelost i mir
- Socijalna tranzicija i procesi integracije i dezintegracije
- Korištenje i zloupotreba vlasti i autoriteta
- Vodstvo za mir
- Preduslovi mira: jedinstvo, pravda, jednakost, univerzalnost, zrelost
- Načini komunikacije (šaljiv, revnosan, konkurentski, integrativni)
- Načini donošenja odluka (egocentrični, autoritarni, kroz borbu za prevlast, konsultativni)
- Rješavanje konflikta bez konflikta
- Izazovi i prilike u životu (zdrave i nezdrave reakcije)
- Primarna prevencija nasilja: stvaranje ohrabrujućih okruženja koja nisu prijeteća

Ideje za integraciju predmeta

Slijede neke ideje o načinima da se istraže principi i dinamika mira u vezi sa raznim oblastima predmeta.

Predmet	Moguća objašnjenja
Umjetnost	<ul style="list-style-type: none"> • Principi jedinstva u različitosti izraženi kroz vizuelnu kompoziciju – naučna i estetska komponenta vizuelne harmonije; • Ljudski razvoj: Evolucija ljudske sposobnosti da izrazi znanje o sebi, svemiru i značenju; • Ljudska priroda: razumijevanje historijskih, društvenih i religijskih uticaja na evoluirajuće opise ljudske prirode u umjetnosti; • Jedinstvo čovječanstva: studije svjetske umjetnosti o raznolikim prikazima ljudske istovjetnosti; • Jedinstvo čovječanstva: izraženo kroz umjetnički sadržaj predmeta (ljubav, ljepota, savršenstvo, duhovnost, patnja, radost, poniznost, pravda itd.); • Pogled na svijet: studije pogleda na svijet u sadržaju umjetnosti kao predmeta kroz različite periode u historiji;
Astronomija	<ul style="list-style-type: none"> • Ljudska priroda: Kako se na poglede ljudske prirode utiče evoluirajućom naukom o astronomiji i percepcijama svrhe/organizacije svemira (interakcija religije i nauke); • Univerzalni zakoni: Paralele između zakona gravitacije i univerzalnih principa privlačenja i jedinstva, njihovih svojstava i posljedica u svijetu i svemiru.
Biologija / Ekologija	<ul style="list-style-type: none"> • Genom čovječanstva i biološka istovjetnost čovječanstva; • Jedinstvo je život i jedinstvo u različitosti – izražavanje ovih principa u strukturi bioloških organizama, njihovih karakteristika, dinamike i svrhe; • Preduslovi mira: razumjeti ih kroz ispitivanje karakteristika zdravih bioloških sistema (jednakost, pravda, jedinstvo itd.); • Ekološko jedinstvo različitosti.
Hemija	<ul style="list-style-type: none"> • Hemija u službi boljeg čovječanstva – historija i buduće mogućnosti; • Principi jedinstva i priroda hemijskih jedinjenja; • Jedinstvo u različitosti i hemijska priroda svemira; • Pravda i principi organske hemije.

Geografija	<ul style="list-style-type: none"> • Poljoprivreda, zanat, tehnologija: načela razvoja unutar okvira orijentisanog na mir; • Svijet bez granica: historijsko kretanje svijeta ka fizičkoj, političkoj, ekonomskoj i društveno-kulturnoj integraciji; • Globalizacija i mir: problemi u upravljanju i ekonomiji; • Presipitivanje historijskih migracija stanovništva, njihovih izazova i doprinosa svijesti o istovjetnosti čovječanstva.
Historija/ Filozofija	<ul style="list-style-type: none"> • Historija razvoja ljudskog roda u pravcu jedinstva svijeta; • Historija misli i evoluirajućih koncepata mira i pravde; • Istraživanje kolektivnog kulturnog i duhovnog naslijeđa ljudskog roda; • Historija mirnih razvoja, saradnji, poduhvata – na lokalnim, državnim i/ili međunarodnim nivoima.
Informatika	<ul style="list-style-type: none"> • Informaciona revolucija i unifikacija ljudskog roda u 20. vijeku; • Informaciona tehnologija kao sredstvo poboljšanja za ljude ili njihove patnje; • Tehnološka dostignuća i eliminacija barijera globalnoj integraciji; • Pravda i mir: da li načela i propisi o korištenju globalnih informacionih mreža trebaju da štite socijalnu/političku/ekonomsku dobrobit, pravdu i mir.
Književnost	<ul style="list-style-type: none"> • Razvojni model ljudskog roda kao odraz u književnosti: teme, likovi, žanrovi itd. • Preduslovi za mir: karakterizacija i kritika koncepata mira, pravde, vlasti, ljubavi itd. u književnosti različitih perioda, prodiskutovano unutar razvojnog modela ljudskog roda; • Pogledi na svijet: izazov književnosti preovladavajućim savremenim pogledima na svijet; • Jednakost žena i muškaraca: ženski likovi i žene autori – njihove priče, borbe, uloge u društvu i pojmovi/shvatanja jednakosti sa muškarcima.
Matematika	<ul style="list-style-type: none"> • Historija matematičkih teorija i razvoj ljudske svijesti; • Matematika kao univerzalni jezik; • Uloga matematike u unifikaciji ljudskog roda kroz naučnu razmjenu, izume i filozofiju; • Doprinosi žena razvoju matematičke teorije i dostignuća.

Muzika	<ul style="list-style-type: none"> • Jedinstvo u različitosti: izraženo kroz muzičku harmoniju – nauka i estetika muzičke harmonije; • Svjetska integracija: izražena kroz pojavu "svjetske muzike" i njenih karakteristika; • Migracija i "svjetska muzika" kroz vrijeme; • Nauka o harmoniji, njenom historijskom razvoju i uticaju na kulturne i duhovne tradicije zajednica u svijetu; • Tranzicija ljudskog roda: evolucije u muzičkoj kompoziciji i sadržaj muzičkog vaspitanja kao odraz integracije i dezintegracije koja se odvija u svijetu – odrazi tranzicije; • Ljudska priroda: sadržaj muzičkog vaspitanja kao izraz ljudske plemenitosti: ljubav, ljepota, bog, patnja, radost, žrtva, težnja itd.
Fizika	<ul style="list-style-type: none"> • Atomska (kvantna) fizika i istovjetnost svemira; • Fizika za mir: korištenje fizike za napredak ljudskog roda – nove primjene, izumi, načela; • Harmonija nauke i religije: historija moderne fizike i odnos između nauke i religije.
Religija	<ul style="list-style-type: none"> • Jedinstvo religija: utvrđivanje principa i diskutovanje o njima, učenjima i ciljevima koji su zajednički svim religijama na svijetu; • Religija i civilizacija: doprinos religija pozitivnom razvoju civilizacija ljudskog roda; • Nauka i religija kao dva glavna izvora znanja ljudskog roda i njihov harmonični međusobni odnos.
Društvene nauke	<ul style="list-style-type: none"> • Mikro/makro nivo razvoja pogleda na svijet – procesi mijenjanja pogleda na svijet kod pojedinaca i društava; • Dinamika socijalne promjene: integracija/dezintegracija, socijalna pitanja, pitanja koja se pomjeraju sa područja nesvjesnog na područje svjesnog, postaju norma u svijesti i ostaju prisutna u podsvijesti; • Velika različitost ljudskih socio-kulturoloških sistema (antropologija) i čak još veće zajedništvo; • Razvoj lokalnih, državnih i međunarodnih pravnih sistema koji odražavaju i koji vode ka mirovno orijentisanom pogledu na svijet.

Predmet izučavanja: _____

Teme/ciljevi nast. plana i programa:

Teme/ciljevi Obrazovanja za mir:

Lista provjere različitosti:

Načini razumijevanja:

- Objašnjenje
- Tumačenje
- Primjena
- Perspektiva
- Uživljavanje
- Znanje o sebi

Stilovi nastave:

- Profesor u centru
- Pomoć profesora
- Učenik u centru
- Pomoć učenika

Metodi ocjenjivanja:

- Profesor (objektivno)
 - Testovi
 - Eseji
 - Izveštaji
 - Rubrike
 - Portfolia
- Profesor (subjektivno)
 - Posmatranje
 - Presentacije
 - Rubrike
- Samoprocjena
 - Rubrike
 - Osvrti
- Ocjena drugih
 - Rubrike

Proces učenja: (po potrebi dodajte još koraka)

Lekcija/Aktivnost 1: _____

Lekcija/Aktivnost 2: _____

Lekcija/Aktivnost 3: _____

Lekcija/Aktivnost 4: _____

Lekcija/Aktivnost 5: _____

Metodi ocjenjivanja: (detaljno opišite metode ocjenjivanja i teme koje koristite)

Formalni: (rad, eseji, testovi, "produkt")

Neformalni: (manje grupe, usmeno, samoocjenjivanje, "proces")

Poglavlje 4: Olakšavanje procesa razmišljanja u nastavi

RAZMIŠLJANJE I TRANSFORMACIJA

Razmišljanje je veoma moćno sredstvo za učenje. Ono nam pomaže da shvatimo stvari koje proučavamo i iskustva koja proživljavamo. Što više razmišljamo o sebi, o svojim odnosima, i svijetu oko nas, bolje smo pripremljeni da razlučimo, prioritiziramo i djelujemo po važnim pitanjima.

Postajanje mirotvorcem je veoma važan i izazovan zadatak. U suštini, on zahtijeva proces transformacije u nama kao pojedincima, profesionalcima, članovima porodice i kao učesnicima u životu svojih zajednica. Transformacija u kontekstu mirovnog obrazovanja se odnosi na transformaciju naših pogleda na svijet sa orijentacije na konflikt na orijentaciju na mir, proces koji mora preorijentisati i promijeniti naše percepcije, misli, osjećanja, stavove, postupke i načine odnošenja prema drugima. Kao edukatori, jedna od najvažnijih stvari koju možemo uraditi je da pomognemo mladoj generaciji da aktivno razmisli o svojim pojedinačnim pogledima na svijet i odnosu prema miru. Radeći to, mladi ljudi su bolje pripremljeni za donošenje odluka o svom razvoju kao mirotvoraca, te na to da samosvjesno učestvuju u procesu izgradnje civilizacije mira.

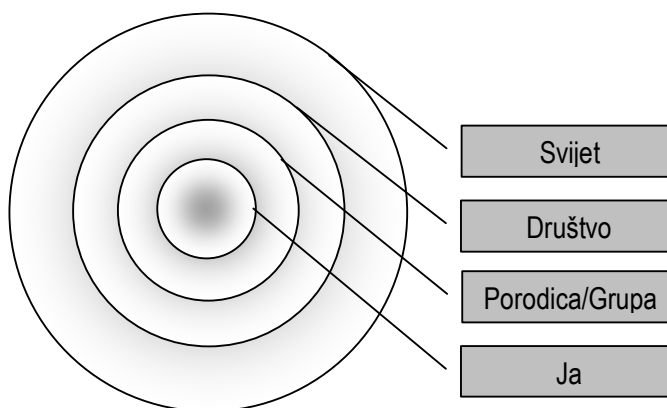
EFPP okvir za razmišljanje

U programu *EFPP-Svijet*, proces razmišljanja je strukturiran oko niza jednostavnih i dubokih pitanja koja usmjeravaju onoga ko uči da kritički razmišlja o svom identitetu, svrsi u životu, pretpostavkama o svijetu oko njega, te ulozi u stvaranju miroljubive civilizacije.

Okvir za razmišljanje počiva na četiri pitanja koja se odnose na ključne elemente svih pogleda na svijet. Četiri ključna pitanja za razmišljanje su:

1. Šta je stvarnost?
2. Šta je ljudska priroda?
3. Koja je svrha ljudskog života?
4. Koji su zakoni koji upravljaju ljudskim odnosima?

Ova ključna pitanja se zatim primjenjuju na četiri nivoa ljudskog iskustva:

U svakoj cjelini *EFPP-Svijet*, osnovni okvir za razmišljanje se koristi da se učenici naviknu da kritički misle i o pitanjima i na mikro i na makro nivou, te o tome kakav uticaj primjena mirovnih principa može imati na različite aspekte života u svijetu u širem smislu riječi. Ovaj okvir nema namjenu da propisuje nešto; on je ponuđen samo kao polazna tačka i može se proširiti i modifikovati na mnoge načine da se najbolje prilagodi procesu učenja u razredu.

Zapamtite: Dublji lični osvrt je preduslov za individualni razvoj i transformaciju. Do onog stepena do kojeg profesori aktivno i redovno podstiču prilike za razmišljanje unutar učionice, te do onog stepena do kojeg se učenici ohrabruju da pristupe procesu davanja osvrta sa iskrenošću i odgovarajućim nivoom fokusa, do tog stepena će njihova introspekcija dati plodove otkrića, shvatanja i ličnog razvoja.

Prijedlozi za aktivnosti razmišljanja

Prilagođeno iz: Using Structured Reflection to Enhance Learning from Service
<http://www.compact.org/disciplines/reflection/types.html> Korišteno 5. jan. 2005.

Mnoštvo aktivnosti se može koristiti da se olakša proces razmišljanja učenika. Aktivnosti davanja osvrta mogu biti otvorene ili podstaknute određenim pitanjima ili problemima. Kad se kreiraju aktivnosti razmišljanja, moglo bi biti od pomoći uzimanje u obzir slijedećeg:

- Učenici sa različitim načinima učenja mogu preferirati različite tipove aktivnosti. Odabir niza aktivnosti razmišljanja će više izaći u susret potrebama različitih učenika.
- Različite vrste aktivnosti razmišljanja mogu biti odgovarajuće u različitim fazama iskustva učenja. Neke su više pripremne, dok su druge orijentisane na davanje pregleda.
- Aktivnosti razmišljanja mogu obuhvatati čitanje, pisanje, rad i pričanje. Neki primjeri aktivnosti razmišljanja su ukratko dole navedeni:

Zabilješke o učenju / Dnevnik razmišljanja	Zatražite od učenika da zabilježe misli, zapažanja, osjećaje, aktivnosti i pitanja u dnevnik u redovnim razmacima. Dnevnici mogu biti mnogostruko korisni: mogu se koristiti da pojačaju vještine posmatranja, istraže osjećanja, analiziraju izazovi ili konflikti, procijeni lični napredak i prečisti vještine komunikacije.
Strukturirani dnevnici	Strukturirani dnevnici daju podsticaj za vođenje procesa davanja osvrta i povezivanje ličnog iskustva sa radom u razredu tako što će se pažnja učenika usmjeriti na važne probleme/pitanja. Neki dijelovi dnevnika se mogu fokusirati na afektivnu dimenziju dok se drugi odnose na aktivnosti rješavanja problema.
Grupno razmišljanje	Koristite timski dnevnik i/ili grupne diskusije da se podstakne interakcija između učenika i da se oni uvedu u različite perspektive određenog pitanja. Učenici mogu naizmjenično iznositi svoja iskustva, reakcije i zapažanja, te reagovati na perspektivu nekog drugog.
Integrativni pismeni radovi	Od učenika se može zatražiti da napišu integrativni rad o predmetu koji izučavaju: kao dodatak socijalnim, historijskim i tehničkim elementima predmeta, učenici mogu uključiti i svoje osvrte na to kako tema utiče lično na njih, kako utiče ili daje izazov za njihov pogled na svijet, te kako tema može biti posmatrana u svjetlu primjene principa mira ili kako se može tom primjenom uticati na nju.
Prezentacije	Od učenika se može tražiti da pripreme prezentaciju (usmenu, vizuelnu ili dramsku) na temu svog iskustva i/ili da temu istraže i diskutuju o njoj u smislu koncepta/teorija o kojima se već razgovaralo u razredu.
Intervjui	Učenici mogu biti intervjuisani o svojim iskustvima i osvrtima kao sredstvima koja im pomažu da artikulišu i konsoliduju svoje učenje. Intervjue može voditi profesor ili drugi učenici kao vid aktivnosti razreda.
Samoprocjena	Učenici se mogu usmjeriti da kolektivno razviju mjere procjene (npr. o osobinama graditelja mira), a zatim da izvrše procjenu o sebi u skladu sa tim mjerama u različitim fazama svog procesa učenja i razvoja.
Upitnici/Ankete	Upitnici zasnovani na "zatvorenim" pitanjima teže proizvodnji ograničenog osvrta učenika, iako pažljivo formulisani upitnici koji kombinuju pitanja u prošlom, sadašnjem i budućem vremenu mogu usmjeriti učenike da razmotre svoj razvoj kroz vrijeme.

Matrica pitanja za davanje osvrta

Slijedi par pitanja za davanje osvrta koja se mogu koristiti u učionicama kao polazna tačka za proces davanja osvrta. Slobodno razradite i svoja pitanja za davanje osvrta, ili matricu.

		NIVOI LJUDSKOG ISKUSTVA			
		O SEBI	PORODICA/GRUPA	DRUŠTVO	SVIJET
ELEMENTI POGLEDA NA SVIJET	STVARNOST Pretpostavke o karakteru postojanja	Kakva je moja realnost? Šta/Ko sam ja? Odakle dolazi moja stvarnost/identitet? Šta se dešava sa mnom nakon smrti?	S kim sam povezan u ovom životu i zašto? Šta definiše grupu i pripadnost toj grupi?	U kakvoj vrsti društva živim? Jesu li društva statična ili se mijenjaju? Šta je osnova stabilnog društva?	U kakvom svijetu živimo? Je li svijet danas onakav kakav je uvijek bio? Kakav će biti u budućnosti?
	LJUDSKA PRIRODA Pretpostavke o ljudskim tendencijama i potencijalima	Kakva je moja priroda? Kakav je moj potencijal? Koje sposobnosti imam? Koja je moja vrijednost kao ljudskog bića?	Šta sam naučen da vjerujem o ljudskoj prirodi? Kakav je karakter moje porodice, prijateljstava, radnog mjesta?	Kakav je karakter mog društva? Jesu li ljudska bića dobra, zla, nijedno od toga ili oboje? Da li društva oblikuju pojedinca ili pojedinac oblikuje društvo?	Kakve poglede na ljudsku prirodu naizgled imaju najveći svjetski lideri? Da li svi ljudi imaju isti potencijal? Je li moguć trajan svjetski mir?
	SVRHA ŽIVOTA Pretpostavke o ciljevima i motivacijama	Koja je svrha mog života? Zašto radim stvari koje radim? Šta želim postići u svom životu? Za šta sam se voljan žrtvovati? Da li se moja svrha u životu vremenom promijenila?	Koja je svrha moje porodice? Zašto se povezujem sa drugim ljudima/grupama? Šta nam je najvažnije? Za šta smo se voljni žrtvovati?	Šta pokreće moje društvo? Šta ljudi u mom društvu najviše žele? Da li ja dijelim vrijednosti svog društva? Zašto/Zašto ne?	Da li čovječanstvo ima kolektivnu svrhu? Koje vrijednosti i aspiracije su zajedničke svim kulturama i narodima?
	ZAKONI KOJI UPRAVLJAJU ODNOSIMA Pretpostavke o ispravnim principima ponašanja i organizacije	Postoji li ispravno i pogrešno u načinu na koji tretiram samog sebe? Kakvu ulogu igram u unapređenju vlastitog zdravlja i dobrobiti?	Koje uloge i odgovornosti porodica treba preuzeti u namjeri da unaprijedi zdravlje i dobrobit svakog svog člana? Šta drži porodicu zajedno? Kako se moć definiše i koristi u zdravoj porodici?	Koji je ispravan odnos između pojedinca i društva? Šta drži društvo zajedno? Koje odgovornosti bi institucije i članovi pravednog i mimog društva imali jedni prema drugima?	U globalnoj civilizaciji mira, koje bi obaveze imale države jedna prema drugoj? Koji bi bili vodeći principi održive civilizacije mira?

***Poglavlje 5:
Kreativne nastavne aktivnosti i
Strategije vođenja nastave***

KREATIVNE AKTIVNOSTI UČENJA

Postoji mnogo izvrsnih kreativnih aktivnosti nastave i učenja koje možete koristiti da poboljšate proces učenja u svojoj učionici. Evo početne liste ideja koje možete koristiti, prilagođavati i nadograđivati:

Igranje uloga je dobar način da se učenicima omogući da istražuju teme koje im mogu biti nove. To ih ohrabruje da se užive u likove u nepoznatim ili teškim situacijama i može im biti izazov da koriste vještine rješavanja problema na načine koje ranije nisu pokušali.

Drama može omogućiti učenicima da odaberu aspekte ličnosti ili situacije koje žele ispitati. Od učenika se može zatražiti da napišu dijalog između likova ili historijskih ličnosti. Scene se zatim mogu pročitati ili izvesti.

Ples/Kreativni pokreti koje učenici pripreme i izvedu mogu biti interesantna alternativa dramskim prezentacijama. Ako je dato dovoljno vremena za pripremu, plesovi mogu biti izvrsno sredstvo za pričanje priče i za istraživanje više emotivnih aspekata predmeta.

Iznošenje ideja je metod za dobijanje ideja od ljudi u namjeri da se diskutuje o datoj temi. Naprimjer, od razreda se može tražiti da iznese bilo koje i sve riječi koje ga asociraju na određeni koncept. Napišite ih na veliki list papira da ih svi vide. Spisak riječi zatim čini osnovu za odabir područja na kojem će se dalje raditi.

Okrugli stolovi su verzija iznošenja ideja gdje listovi papira kruže, a svaki član tima piše svoje ideje dok ih istovremeno izgovara. Za tri minute ili manje, timovi mogu generisati širok raspon ideja.

Gostujući predavači/Radni izleti: Mnoge organizacije će obezbijediti gostujuće predavače ako dobiju poziv. Gostujući predavač može biti izvrstan za pokazivanje učenicima primjene onoga što izučavaju u stvarnom svijetu. Ako postoje mogućnosti, radni izleti na radno mjesto, u fabriku, muzej, na predstavu ili historijsko mjesto mogu zaista podići radoznalost učenika na sam vrh. Skoro svaka lekcija ima primjenu u stvarnom svijetu – odaberite jednu i potražite organizaciju ili pojedinca koji može doći u vašu učionicu kao gostujući predavač ili organizovati vam posjetu nekom mjestu.

Foto-eseji/Kolaži: Učenici mogu napraviti slikovni vremenski prikaz ili projekt izložbe određene vrste koristeći fotografije ili tehnike vizuelnog kolaža. Kad su praćeni prezentacijom ili pismenim sastavom, vizuelni projekti mogu činiti izvrsne zadatke za nastavnu cjelinu ili za kraj godine. Oni mogu biti izloženi unutar učionice, pored škole ili na mirovnim događajima.

Slagalice: Postoje brojni načini da se nastavni sadržaj podijeli na segmente i da se razni učenici zaduže (pojedinačno ili u timovima) da nauče jedan od segmenata i da ga razmijene sa drugima. Kada se završe svi segmenti, učenici će biti u stanju da sastave dijelove slagalice. Ovo je izvrstan način da učenici uče jedni od drugih.

Trenutak razmjene: Profesor postavi pitanje i, prije nego što dobije odgovor, daje učenicima koji minut da razgovaraju sa sebi najbližim. Šansa za interakciju i poređenje ideja omogućava kompleksnije razmišljanje; ona takođe dopušta učenicima da otkriju da su njihove ideje vrijedne razmjene. U samo par minuta, ova socijalna energija može dati polet vrijedan za razred.

Razmisli-Upari-Razmijeni: Profesor postavlja pitanje zahtijevajući analizu, procjenu ili sintezu. Približno jedna minuta se daje da se promišljanjem dođe do odgovarajućeg odgovora i da se zapiše. Učenici

razmjenjuju svoje dogovore sa partnerom i zatim timovi razmjenjuju odgovore sa cijelim razredom kroz diskusiju.

Fleš kartice: Svaki učenik unutar tima piše pregled problema na fleš kartici. Timovi dolaze do konsenzusa o odgovorima i zapisuju ih na pozadini kartica. Set pitanja svake grupe ide do druge grupe koja pokušava da odgovori na njih i provjerava da li se slaže sa grupom koja ih je poslala. Ako ne, zapisuje svoj odgovor kao alternativu. Špil kartica se može poslati trećoj ili četvrtoj grupi. Špilovi kartica se na kraju vraćaju onima koji su ih poslali, a koji zatim mogu diskutovati o alternativnim odgovorima.

Predavanje od strane jednakih: Učenici naprave sažetak i definišu vlastito razumijevanje koncepata time što će podučavati druge. Predavanje od strane njihovih kolega može biti u formi "pitanja u parovima", u kojima se oni koji uče pripremaju za čas čitanjem datog zadatka i generisanjem pitanja koja su fokusirana na najvažnije tačke ili probleme koji se pojavljuju. Na sljedećem času se nasumice odaberu parovi. Partneri naizmjenično postavljaju pitanja jedan drugom i, po potrebi, daju ispravke u odgovorima.

Novine: Koristeći izbor sadašnjih novina, od učenika se može zatražiti da izrežu sve dijelove ili priče koje se odnose na određenu temu. To se može koristiti da se izvjesi u učionici, zatim radi početka istraživanja historijskog razvoja date teme, te kao osnova za poglede ili novinarske stilove. Učenici takođe mogu napraviti novine sa vlastitim reportažama, produbljivanja teme iz različitih perspektiva (tj. kao različiti dijelovi novina), kao i oglase i naslove specifične za kontekst ili vremenski period.

Televizijske vijesti: Od učenika se može tražiti da gledaju vijesti tokom određenog perioda radi davanja prikaza o zadatoj temi i kritike kako su prilozi prezentirani.

Portfolio: Od učenika se može tražiti da odaberu i organizuju podatke koji su u vezi sa konkretnim ciljevima učenja i dostignuća u portfolio. Portfolia mogu obuhvatati nacрте dokumenata, analizu problema/pitanja, projektne aktivnosti/planove, kreativni rad i zbirke ili bibliografiju sa napomenama. Zatražite od učenika da organizuju svoje zbirke u skladu sa ciljevima učenja o kojima ste se zajedno složili.

Zapamtite: Dobre aktivnosti orijentisane ka razumijevanju koriste ključna pitanja i mnoštvo načina razumijevanja kao izvor. Podsjetite se "Šest aspekata razumijevanja" i "Glagola postupanja" radi ideja. Takođe, dobro dizajnirane aktivnosti učenja povezuju učenika sa situacijama iz stvarnog života, te postavljaju stvarni naglasak i na proces učenja i na produkt učenja. Kreativne i različite aktivnosti, uključujući pismeni rad, zbirke portfolia, izvedbe i prezentacije daju izazov učenicima da budu višedimenzionalni u svom razmišljanju i postupanju.

Ideje za kvalitetnu nastavu

Izvod iz: The Berkeley Compendium for Teaching with Excellence

<http://teaching.berkeley.edu/compendium/sectionsmenu.html> Korišteno 5. jan. 2005.

Držite predavanja koja su laka za nacrt

- Neka učenici znaju šta ćete diskutovati i zašto
- Napišite nacrt na tabli prije nego što počnete
- Dajte učenicima spisak suštinskih ili/i tematskih pitanja
- Kako lekcija napreduje, dajte nacrt glavnih teza na tabli

Objašnjavajte jasno

- Fokusirajte lekciju na par glavnih teza
- Pažljivo definišite sve koncepte i izraze
- Koristite mnoštvo konkretnih i pamtljivih primjera
- Demonstrirajte (radije nego da opisujete) koncept ili ideju

Diskutujte o gledištima koja su drugačija od vašeg

- Dajte u zadatak tekstove koji predstavljaju mnoštvo gledišta
- Prezentirajte suprotne teorije
- Pozovite gostujuće predavače koji imaju drugačija gledišta
- Koristite kao izvor različite prošlosti svojih učenika

Naglasite konceptualno razumijevanje

- Dajte učenicima konceptualni okvir
- Naglasite najtrajnije vrijednosti ili istine
- Više puta se dotičite osnove
- Postavite paradokse pred učenike da ih riješe

Rezimirajte najvažnije teze

- Započnite i završite čas sa rezimeom
- Privucite pažnju na najvažnije ideje
- Koristite tablu da rezimirate najvažnije teze
- Dajte učenicima odgovornost rezimiranja najvažnijih teza
- Podijelite kratak rezime sa zadnjeg časa

Ohrabrite razrednu diskusiju

- Integrišite diskusiju u svoju lekciju
- Krećite se po prostoriji da podstaknete diskusiju
- Ohrabrite učenike da postavljaju pitanja i/ili da unaprijed utvrde pitanja za diskusiju
- Dajte učenicima dovoljno vremena da razmisle o pitanjima i odgovore na njih
- Odgovorite na pitanja učenika ili zatražite od drugih učenika da odgovore

- Priznajte ako ne znate odgovor
- Koristite upitnik o mišljenjima kao osnovu za diskusiju
- Koristite opšta iskustva kao izvor da ohrabrite učešće
- Podstaknite diskusiju kroz korištenje ključnih fraza
- Dopustite da se razvije vatrena debata, ali intervenišite ako se diskusija raspadne

Pozovite učenike da razmijene svoja znanja i iskustva

- Pozovite učenike koji mogu dati interesatna gledišta
- Upoznajte učenike sa primjerima dobrog rada od strane njihovih kolega
- Ohrabrite učenike da primijene svoju jedinstvenu prošlost/iskustvo na svoj rad
- Ohrabrite učenike da daju prezentacije pred razredom

Prezentirajte lekciju na interesantne načine

- Ispričajte materijal predavanja kao priču
- Započnite s nekim događajem, primjerom ili anegdotom
- Fokusrirajte se na određene učenike na različitim mjestima u učionici tokom svog predavanja
- Uveličavajte sve u svojoj prezentaciji
- Mijenjajte tempo i nastavne aktivnosti tokom predavanja
- Pozovite gostujuće predavače u svoj razred

Dajte interesantne zadatke

- Oformite panele učenika
- Koristite debate u učionici
- Stvarajte prilike za igranje uloga
- Zatražite od učenika da daju usmene prezentacije
- Koristite studije primjera i tehnike simulacije
- Dajte provokativne zadatke
- Dajte zadatke za ljude koji žive u "stvarnom svijetu"
- Dajte učenicima zadatke sa radom na terenu koji daje iskustvo
- Dajte zadatke tipične za određene profesije
- Zadaajte samostalne istraživačke projekte
- Zadaajte analizu eseja ili članka
- Zadaajte vježbe za vizualizaciju i rješavanje problema

Obavještavajte učenike o njihovom napretku

- Vraćajte pregledane testove i zadatke brzo
- Diskutujte o rješenjima ili odgovorima na testove ili zadatke
- Dajte "savršeni" test zajedno sa ispravljenim testom
- Dajte obimne i konstruktivne komentare o radu učenika
- Neka učenici ispravljaju i dopunjuju rad međusobno
- Neka učenici vode bilješke o svom napretku

Stvaranje mirne učionice

Stvaranje kulture mira u školi počinje sa stvaranjem kulture mira u učionici. Kad učenici dožive učionicu kao mjesto bržičnosti i podrške gdje postoji osjećaj pripadnosti, a svako je vrijednovan i cijenjen, oni takođe teže da potpunije učestvuju u procesu učenja.

Pozitivna klima u učionici je karakteristična po duhu jedinstva u različitosti, prijatnom fizičkom okruženju, visokim očekivanjima i ohrabrenjem, prilikama za razvoj i kreativnost, te odnosima bržičnosti i poštovanja među svim pripadnicima učionice kao zajednice.

Svaku učionicu karakteriše različitost: različitost mišljenja, talenata i sposobnosti, iskustava, te identiteta (zasnovanog na dimenzijama rase, kulture, vjere ili pola). Zbog toga je korisno da lekcije uzdižu prisustvo i vrijednost različitosti dok uvijek afirmišu opštevažne principe obuhvatanja i univerzalnosti. Drugim riječima, razredu treba pomoći da stvori kulturu "jedinstva u različitosti".

Upravljanje učionicom nije lagan zadatak. On zahtijeva pažljivu pripremu, promišljanje, volju za rizikom, te obavezu da se prihvate neočekivani izazovi koje učenici u bilo koje vrijeme mogu postaviti pred profesora. Teškoće u dinamici učionice se mogu pojaviti, a znati kako se pozabaviti njima na odgovarajući i miroljubiv način može biti izazovno. Na Internetu postoji mnogo uputstava za profesore: obavezno pogledajte dio o [linkovima](#) za neke polazne tačke. U međuvremenu, evo par brzih savjeta o tome kako podstaći i održati pozitivnu dinamiku učionice:

Neki kratki savjeti:

- **Omogućite učenicima da se upoznaju i vjeruju jedni drugima i vama**
 - ⇒ Provedite koliko god je vremena potrebno na početku polugodišta u korištenju vježbi koje će pomoći učenicima da upoznaju jedni druge i izgrade osjećaj povjerenja u učionici.
- **Prenesite pozitivan pogled i visoka očekivanja od svakog djeteta**
 - ⇒ Pristupite svakom razredu sa pozitivnim stavom. Ako osjetite da je ovo "loš razred", vaši učenici će to tako shvatiti i ispuniti vaša očekivanja.
- **Radije promovirajte kooperativne nego konkurentne strategije u učionici**
 - ⇒ Koristite kreativne aktivnosti učenja koje se oslanjaju na koheziju grupe zajedno sa strategijama vjerodostojnog ocjenjivanja da se razvije kooperativna, ne i konkurentna, atmosfera u učionici.
- **Afirmišite pozitivno ponašanje**
 - ⇒ Svakodnevno pohvalite svakog učenika za pokazan napor, doprinos i/ili stav u razredu.
 - ⇒ Svakodnevno, prije nego što se čas završi, osvrnite se na pozitivne događaje koji su se odigrali (npr. "Imali smo živu diskusiju danas i, ono što mi je najviše drago, pored izraženih inteligentnih mišljenja, je bio način na koji ste slušali jedni druge. Vaše vještine na ovom polju su zaista doživjele polet.").
- **Podstaknite strategije davanja osvrta radi razmišljanja i diskutovanja o socijalnim interakcijama**

- ⇒ Uključite svakodnevne aktivnosti davanja osvrta u svoju rutinu predavanja da biste navikli učenike na praksu davanja osvrta.
- ⇒ S vremena na vrijeme, neka učenici glasno pročitaju neke od svojih dnevnih zabilješki da biste ohrabрили atmosferu razmjene i grupnog davanja osvrta.

- **Kad se pojave teškoće, diskutujte o brigama i osjećajima otvoreno kao grupa**
 - ⇒ Naprimjer, ako učenik pokazuje nezainteresovanost za predmet, angažujte učenika na njegovom nivou (npr. "Mathias, vidim po tvojim mišljenjima da te ova lekcija o poeziji ne zanima. Hajde da zatvorimo naše knjige za trenutak i vidimo da li u manjim grupama možemo pronaći neke konstruktivne razloge za izučavanje poezije.").
 - ⇒ Ako dođe do svađe ili neprijateljskog čina između učenika, a to remeti dinamiku učionice, angažujte cijeli razred da diskutuje o tome (npr. "Naša učionica je zajednica; ono što utiče na jednog od nas utiče na cijelu zajednicu. Trenutno imamo konflikt koji utiče na učionicu. Hajde da zatvorimo knjige i da poredamo stolice u krug, te pokušamo da se pozabavimo time. Slušaćemo dok Jana i Miro objašnjavaju šta se desilo, a zatim bih volio da svako od vas podijeli sa nama svoja mišljenja ili osjećaje o tome kako to utiče na našu zajednicu i šta bi se moglo uraditi povodom toga.").

- **Uputite učenike kako da traže i dobiju pomoć kad su u teškoćama**
 - ⇒ Napravite sistem mentorstva učenik-učenik i učenik-nastavnik.
 - ⇒ Napravite situacije sa igranjem uloga u kojima se učenici okreću svojim kolegama, roditeljima, profesorima, odraslim osobama od povjerenja i profesionalnim savjetnicima radi različitih vrsta pomoći.
 - ⇒ Razradite "rezervni plan pomoći" sa učenicima u slučaju da odgovarajuća pomoć ne dolazi od prvenstvene kontakt osobe, te ga izvedite u učionici.

- **Napravite model mirnog vođenja nastave**
 - ⇒ Budite otvoreni, topli i ohrabrujući.
 - ⇒ Budite hrabri i jasni oko toga da učenici trebaju imati poštovanje prema vašem autoritetu.
 - ⇒ Budite dosljedni i nesputani u prenošenju poštovanja za integritet učenika.

Načini upravljanja učionicom – Poređenje

Na tehnike upravljanja učionicom, kao i većinu ljudskih aktivnosti, djelimično utiče pogled na svijet profesora. Naredna tabela utvrđuje karakteristike različitih načina upravljanja učionicom koji su zasnovani na tri oblika pogleda na svijet:

Učionički pristup:	Autoritarni oblik	Libertarijanski oblik	Integrativni oblik
Autoritet	Profesori ga vide kao svoje pravo da proizvoljno nametnu svoj autoritet, volju i vlast nad učenicima.	Učenici ga vide kao svoje pravo da postave izazov autoritetu profesora.	Učenici poštuju autoritet profesora, a profesor poštuje vrijednosti i iskustva učenika.
Disciplina	Profesori smatraju da je korištenje njihove vlasti da kontrolišu i kažnjavaju učenike najefikasnije sredstvo uspostavljanje discipline u učionici.	Profesori oklijevaju da kazne učenike radi straha da će biti optuženi za kršenje prava učenika da slobodno ispitaju stepen samodiscipline. Zbog tog, očekivanja od discipline u učionici nisu jasno istaknuta niti dosljedno primijenjena.	Profesori vide samodisciplinu kao suštinsku vještinu za doživotno učenje i odrastanje, te kao moralni preduslov za zdrav, kreativan i pravedan život zajednice. Profesori diskutuju sa učenicima o tome koje vrste disciplinske kazne (i kolektivna i individualna) su neophodne radi davanja podrške zdrave zajednice koja uči, te ohrabruju učenike da dosljedno primijene ove principe.
Poslušnost	Učenici ili slušaju profesora zbog straha od kazne ili postaju slijepi konformisti u očekivanju odobravanja ili nagrade. Međutim, u oba slučaja se mogu tražiti prilike da prikriveno pokazuju neposlušnost.	Učenici otvoreno pokazuju neposlušnost prema profesoru kao sredstvo izgradnje vlastitog osjećaja moći i individualnosti. Neizgovorena svađa između profesora i učenika omogućava anarhiju koja postaje norma na času.	Učenici slušaju profesora jer osjećaju da on poštuje njihovu vrijednost i želi da ih osposobi kroz proces učenja. I učenici i profesor pozdravljaju diskusiju o pitanjima koja su vezana za rad u učionici, kad god je to potrebno.
Odnos profesor-učenik	Odnos profesor-učenik je militaristički. Profesori prisilno održavaju svoju vlast u učionici, ali ih učenici mogu zamrziti ili/i ih se bojati. Prilike za puniji odnos i psihosocijalni razvoj u učionici su spriječene.	Odnos profesor-učenik je konkurentski. Odigrava se otvoreno i kontinuirano takmičenje i konflikt između profesora i učenika. Profesori se osjećaju oslabljenima i mogu pribjeći autoritarnim mjerama koje se takođe pokažu neefikasnim i često pogoršavaju dinamiku učionice.	Odnos profesor-učenik je konsultativni. Autoritet profesora može s vremena na vrijeme biti izazvan, ali se održava uspostavljanjem osjećaja povjerenja da svako u učionici jeste i treba biti poštovan radi učenja i dobitaka jedni od drugih.

Doprinos učenika	Vrijednost učeničkog doprinosa lekciji se umanjuje. Očekuje se konformitet, a obeshrabruje se kreativnost učenika. Stvara se kultura pasivnog učenja.	Doprinos učenika postaje primarna vrijednost i dobija prednost nad strukturiranim pristupom učenju. Kao takvi, učenici koji imaju samopouzdanje da krenu sa samousmjerenim učenjem rade dobro, dok drugi postaju izgubljeni i rade loše.	Doprinos učenika lekciji je visoko vrijednovan; različitost pogleda i načina se cijeni, a ravnoteža između otvorenih i strukturiranih aktivnosti se stvara u cilju maksimalne efikasnosti učenja.
Stil nastave	Profesor je ukočen, dogmata, teži kontroli i nije fleksibilan u pridržavanju propisanog nastavnog sadržaja.	Profesor isprobava mnoštvo stilova nastave da bi privukao pažnju učenika, ali se bori da zadrži njihov fokus pošto učenicima nedostaje disciplina i svrhovitost.	Profesor je fleksibilan, kreativan i konsultativan u svom pristupu propisanom sadržaju, varirajući lekcije na kreativan način da bi privukao interes učenika i podstakao njihovu ljubav prema učenju.
Ocjenjivanje	Ocjenjivanje je standardizovano, ukočeno i često viđeno kao nepravedno.	Ocjenjivanje nije često, nije dosljedno i često viđeno kao proizvoljno.	Ocjenjivanje je često, pošteno i koristi se mnoštvo metoda koje odražavaju svrhu lekcija, kao i različite načine učenja koje učenici imaju.
Ishodi	Učenici se oslabljuju umanjivanjem njihovog osjećaja individualne vrijednosti i kreativnog potencijala.	Učenicima se omogućava da tiranišu profesora i jedan drugog pridavanjem neumjerene važnosti individualnim prerogativima.	Ojačavaju se i učenici i profesor time što se uspostavlja osjećaj obostranog poštovanja i pridržavanjem principa poštenja i jedinstva.
	Stvara se situacija izgubljenodobijeno u kojoj profesor dobija.	Stvara se situacija izgubljenodobijeno u kojoj učenici dobijaju.	Stvara se situacija izgubljenodobijeno u kojoj i profesor i učenici dobijaju.
	Opšta atmosfera je napeta i ugnjetavajuća. Učenici doživljavaju učionicu kao mjesto sa prijetećim okruženjem. Šanse za uspjeh ili neuspjeh su veoma visoke.	Opšta atmosfera je ili haotična ili pesimistična. Učenici nemaju osjećaj svrhovitosti i zbog toga ulažu minimalne napore da uče. Zauzvrat, nagrade od učenja su takođe minimalne.	Opšta atmosfera u učionici je pozitivna, kreativna i puna poštovanja za mjesto svakog pojedinca.
	Proizvodi više disciplinskih sukoba, jer napada osnovni integritet učenika.	Proizvodi više disciplinskih sukoba, jer ne uspijeva da među učenicima odgaja priznanje i dobrovoljno pridržavanje principa dostojanstva, umjerenosti i odgovornosti.	Proizvodi manje disciplinskih sukoba, jer vrijednuje osnovni integritet učenika i održava osjećaj odgovornosti prema zajednici.

Studija primjera upravljanja učionicom

Nakon pregleda "Načina upravljanja učionicom", razmotrite sljedeći scenario:

Čas je počeo i profesorica traži od učenika da napišu 10-minutnu dnevnu zabilješku na četiri teme u književnosti: odnos čovjeka prema čovjeku; odnos čovjeka prema samom sebi; odnos čovjeka prema društvu, te odnos čovjeka prema prirodi. Odjednom, jedan učenik izvana prilazi vratima, široko ih otvara i glasno ih zalupi, stižući na čas sa 10 minuta zakašnjenja. Profesorica ga zove da bi ga zaustavila kod katedre. Bez gledanja profesorice, učenik žustro dolazi do svoje klupe. Razmotrite sljedeće moguće reakcije:

- a) Profesorica postaje veoma ljuta i kaže učeniku da se javi direktoru poslije nastave.
- b) Profesorici smeta učenikov očiti nedostatak poštovanja, ali se osjeća nemoćnom da promijeni njegovo ponašanje i/ili očekuje pojačano loše ponašanje ako se to pitanje pokrene.
- c) Profesorica pita učenika da li želi da razgovara o tome šta se dešava na času ili da radije razgovaraju o tome nasamo, s tim da se i ostatku razreda nešto prenese. Na kraju krajeva, cijeli razred je jedna zajednica ljudi i, šta god da se desi jednom članu zajednice, utiče na cijelu zajednicu. U bilo kom scenariju, profesorica otkriva da je učenik zakasnio jer je njegova majka željela da razgovara sa njim. Ono što je ona rekla ga je naljutilo i uznemirilo. Profesorica shvata da je učenik samo djelimično odgovoran za kasni upad na njen čas. Ona kaže učeniku da će staviti napomenu u dnevnik u vezi sa njegovim kašnjenjem, ali da to neće prijaviti osim ako se to ponovo ne desi. Ona podsjeća učenika da, čak i kad je ljut i uznemiren, ipak mora poštovati potrebe ostalih i ući tiho u učionicu. Ako se ovaj razgovor odvija nasamo, profesorica i učenik se dogovoraju o tome kako će reći ostatku razredu o ovoj epizodi i njenim posljedicama.

Koje načine upravljanja učionicom predstavljaju odgovori (autoritarni, libertarijanski ili integrativni)?

Profesorica koji ima povjerenja u svoju ulogu i prilazi učionici u okviru integrativnog, konsultativnog i okvira orijentisanog ka jedinstvu ima u vidu širu sliku. U gore opisanom slučaju, šira slika ima nekoliko komponenti: kašnjenje, prkos i iskazivanje ljutnje. Ako se dozvole, takva ponašanja mogu učiniti razred sve nemirnijim. Istovremeno, školska godina je tek počela i odnosi između profesorice i učenika na duže staze su bitni. Bilo bi štetno za cijeli razred ako bi način kažnjavanja ovakvog lošeg ponašanja stvorio između profesorice i učenika borbu za prevlast koja bi trajala cijelu godinu. Učinivši da izgleda da se učenik izvukao zbog kašnjenja, profesorica se usmjerava na prkosan i neprikladan ulazak – ponašanja koja su bila u sferi učenikovog izbora.

Vjerovatnije je da će učenici održavati disciplinu u učionici i poštovati autoritet profesorice ako im se daju prilike da razgovaraju i daju svoje učešće u vezi sa očekivanjima u učionici. Ovo ne mora značiti da učenici odlučuju o disciplinskoj kazni za druge učenike niti da im je dato pravo da ignorišu ili odbace disciplinske odluke profesorice. Umjesto toga, diskusija pruža priliku učenicima da shvate i daju svoj osvrt na ono što se očekuje od njih, i ona može pomoći i profesorici i učenicima da ustanove manji broj standarda koji imaju jače značenje, a koje će razred poštovati. Najbolje je da principi učionice daju opis prikladnog ponašanja i vode ka široj slici. Jedan primjer ovoga bi bio:

OVA UČIONICA SE RUKOVODI POŠTOVANJEM: POŠTOVANJEM PREMA SAMOM SEBI, PREMA DRUGIMA, PREMA IMOVINI, TE PREMA ISTINI, PRAVDI I JEDINSTVU.

Ovakvo pravilo pripada cijelom razredu, a podržano je autoritetom profesorice, te se ne smije kršiti ili kompromitovati. Ako i dođe do prekršaja ovog pravila, o njima se može posavjetovati sa razredom kao cjelinom. Naprimjer, tokom diskusije u razredu, svako počne pričati uglas, niko ne sluša druge, a nivo buke se podiže. Profesorica reaguje tako što će dati znak razredu da se smiri. Zatim ona pita kako mogu nastaviti ako niko ne sluša. Slijedi kraća konsultacija između profesorice i učenika koja rezultira određenim prijedlozima datim od strane učenika, kao naprimjer:

UČENICI MOGU IZABRATI JEDNOG PREDSEDAVAJUĆEG DA OLAKŠAVA VOĐENJE
DISKUSIJE. PREDSEDAVAJUCI CE SE POBRINUTI DA SVAKO KO DIGNE RUKU GOVORI PO
REDU. SVAKA OSOBA CE SLUSATI DOK NA NJU NE DODE RED.

Profesor koji funkcioniše na autoritarni način će rješavati ovakvu situaciju prilično drugačije od onoga ko radi na libertarijanski način. Autoritarni tip će insistirati na obilju pravila, od toga kako bi učenik trebao sjediti do toga gdje će držati udžbenik ako ga trenutno ne koristi. Ove vrste detaljnih pravila služe samo jednoj svrsi: da povećaju očiglednu kontrolu profesora nad učenicima. Učenici će često doživjeti ovakvu kontrolu kao nepotrebnu i nepravednu i pokušaću da zaobiđu pravila kad god je to moguće. Tada je profesor konstantno zauzet, baveći se remećenjem časa. Isto tako, izbacivanje učenika sa časa ili slanje kod direktora za manje prekršaje pojačava dinamiku borbe za prevlast i proigrava prilike za davanje modela mirnih rješenja u učionici. To jednostavno prebacuje odgovornost za problem na nekog drugog i, u najboljem slučaju, pruža samo privremeno rješenje.

Poglavlje 6: Procjena

VJERODOSTOJNA SREDSTVA OCJENJIVANJA

Prilagođeno iz: Houghton Mifflin's Education Place <http://www.eduplace.com/rdg/res/litass/> Korišteno 5. jan. 2005.

Ocjenjivanja su važna radi mjerenja napretka procesa učenja i prikazivanja njihovih dostignuća učenika. U tradicionalnim školskim sistemima, prakse ocjenjivanja se prvenstveno koncentriraju na ispitivanja i testove. Ovi testovi obično mjere da li je učenik zapamtio informacije koje su propisane i sadržane u lekciji, a rijetko se njima pokušava izmjeriti sposobnost učenika da diskutuje o predmetu na inteligentan ili kritički način, ili da primijeni svoje razumijevanje na šire i različite kontekste.

Za program kao što je *Obrazovanje za mir*, pamćenje "principa mira" nije dovoljno da proizvede promjenu u stavovima i ponašanjima mladih ljudi. Još jedan pristup aktivnostima učenja i ocjenjivanja se treba poduzeti.

"Vjerodostojno ocjenjivanje" se približava cilju ne samo u mjerenju znanja učenika, nego i u vođenju učenika na višu razinu razumijevanja angažirajući ih na realističnim i kompleksnim zadacima. Metode vjerodostojnog ocjenjivanja se podudaraju što je više moguće iskustvima stvarnog svijeta. Predavač posmatra učenika u procesu rada na nečemu realističnom, daje povratne informacije, nadgleda kako ih učenik koristi, te prilagođava uputstva i ocjenjivanje u skladu s tim. Vjerodostojno ocjenjivanje primjenjuje ovaj princip procjene stvarnog rada na sva polja nastavnog plana i programa. To je formativni tip ocjenjivanja jer postaje tekući dio cijelog procesa nastave i učenja. Sami učenici su uključeni u proces ocjenjivanja i kroz ocjenjivanje od strane svojih kolega i samoocjenjivanje.

Formati za ocjenjivanje prikazanog rada se kreću u rasponu od relativno kratkih odgovora do projekata na duže staze koji zahtijevaju od učenika da prezentiraju ili demonstriraju svoj rad. Ovako prikazani rad često traži od učenika da se angažiraju u razmišljanju na višoj razini i da integriraju mnoge vještine. Kao posljedica toga, neka ocjenjivanja prikazanog rada traju duže i kompleksnija su nego ona koja su više tradicionalna. Međutim, unutar kompletnog sistema ocjenjivanja treba postojati ravnoteža dužeg i kraćeg ocjenjivanja rada.

Aktivnosti vjerodostojnog ocjenjivanja imaju vrijednost i van učionice, jer predstavljaju izazov učenicima da ono što su naučili koriste na načine ispunjene značenjem. U cilju dodjeljivanja ocjene, dobro kreirane aktivnosti ocjenjivanja obuhvataju i komponentu učeničkog samoocjenjivanja zajedno sa jasnim standardima ocjenjivanja ili prosuđivanja od strane profesora.

Vjerodostojne aktivnosti ocjenjivanja postižu svaki od sljedećih ciljeva:

- Traže od učenika da razrade odgovore radije nego da vrše odabir iz unaprijed određenih opcija
- Izvlače razmišljanje na višem nivou kao dodatak osnovnim vještinama
- Direktno procjenjuju holističke (cjelovite) projekte
- Koriste uzorke rada učenika (portfolia) koji su prikupljeni kroz duži period
- Proizilaze iz jasnih kriterija koji su dati učenicima na znanje
- Dopuštaju mogućnost procjena od strane više ljudi
- Bliže su povezane sa učenjem u učionici
- Uče učenike da ocjenjuju vlastiti rad

Uzorci i dalja diskusija o sredstvima vjerodostojnog ocjenjivanja su data na meniju trake sa strane.

Oblici ocjenjivanja u učionici

Copyright © 1997 Houghton Mifflin Company. All Rights Reserved.

Izvor: <http://www.eduplace.com/rdg/res/litass/> Korišteno 5. jan. 2005.

Procesi ocjenjivanja u učionici imaju nekoliko koristi: učenici rano i često dobijaju korist od povratnih informacija; takođe imaju korist od procjenjivanja kvaliteta vlastitog učenja i mjerenjem kvaliteta učenja, dok profesori mjerenjem kvaliteta učenja od strane učenika dobijaju vrijedne povratne informacije koje im mogu pomoći da poboljšaju svoje predavačke metode.

Tehnike ocjenjivanja u učionici uključuju i niz sredstava i praksi koje su osmišljene da bi profesorima dale tačnu informaciju o kvalitetu učenja. Informacija ne mora biti prikupljena samo u svrhu ocjenjivanja. Može se koristiti da se olakša dijalog između učenika i nastavnika u vezi sa kvalitetom procesa učenja, te kako ga poboljšati.

Postoje različite vrste ocjenjivanja:

Formalno ocjenjivanje

Neka formalna ocjenjivanja pružaju profesorima sistematičan način da procijene koliko dobro učenici napreduju u određenom programu predavanja. Naprimjer, nakon završetka nastavne cjeline od 4-6 sedmica, profesori će željeti da znaju koliko dobro su učenici naučili vještine i koncepte date teme. Oni mogu dati svim učenicima test na tu temu u kojem će učenici pročitati pitanja, odgovoriti na njih i pisati o sličnom tematskom konceptu. Profesori mogu koristiti test vještina da bi ispitali konkretne vještine ili strategije koje su predavane u okviru teme. Dvije tačke poređenja su na raspolaganju – razvoj učenika vremenom i rad učenika u poređenju sa svojim kolegama iz razreda.

Neformalno ocjenjivanje

Drugi oblici vjerodostojnog ocjenjivanja su više neformalni, a obuhvataju posebne aktivnosti kao što su grupni ili pojedinačni projekti, eksperimente, usmene prezentacije, demonstriranje ili izvedbe. Neka neformalna ocjenjivanja se mogu izvući iz tipičnih aktivnosti u učionici kao što su zadaci, dnevnic rada, eseji, pismeni radovi, književne diskusione grupe ili bilješke o pročitanoj. Inače, teško je pokazati napredak učenika koristeći stvarni rad, tako da profesori trebaju voditi zabilješke ili liste provjera da bi zabilježili svoja zapažanja sa sastanaka sa razredom ili neformalnih interakcija u učionici. Ponekad je neformalno ocjenjivanje tako jednostavno zaustavljanje usred predavanja da biste razgovarali ili vidjeli kako napreduje učenje.

Različite metode ocjenjivanja

Generalno se smatra dobrom pedagoškom praksom da se primijeni raspon metoda ocjenjivanja pošto samo jedan oblik ili proces ocjenjivanja može oštetiti neke učenike, a kontinuirana upotreba iste metode ocjenjivanja će stalno oštetiti iste učenike.

Pitanja za ocjenu u učionici

Tri osnovna pitanja koja profesor treba sebi postaviti dok vrši ocjenjivanje su sljedeća:

1. Koja su suštinska razumijevanja i vještine koje ja pokušavam da predajem?
2. Kako mogu utvrditi da li ih učenici uče?
3. Kako mogu pomoći učenicima da bolje nauče?

Proces ocjenjivanja u učionici

Da bi ocjenjivanje dalo pozitivne rezultate, svaki od sljedećih koraka se treba provesti:

1. Odaberite cilj učenja koji ćete ocjenjivati
2. Odaberite tehniku ocjenjivanja
3. Primijenite tu tehniku
4. Analizirajte podatke
5. Prenesite rezultate učenicima
6. Pokažite reakciju na podatke afirmisanjem dostignuća učenika i angažovanjem kod učenika da poboljšate oblasti neophodne za učenje

Samoocjenjivanje učenika

Copyright © 1997 Houghton Mifflin Company. All Rights Reserved.

Izvor: <http://www.eduplace.com/rdg/res/assess/index.html> Korišteno 5. jan. 2005.

Uključivanje učenika u proces ocjenjivanja i procjenjivanja je suštinski dio izbalansirane procjene. Kad učenici postanu partneri u procesu učenja, onda stižu bolji osjećaj o sebi kao čitaocima, piscima, misliocima i akterima.

Da biste uputili učenike u razumijevanje procesa samoocjenjivanja, može biti dobro da se započne time da učenici ispune obrazac o davanju samoosvrta/samoprocjene koji ste vi napravili. Samoprocjena može imati mnogo oblika, uključujući:

- diskusiju (cijeli razred ili manje grupe)
- bilješke o davanju osvrta
- sedmične samoprocjene
- liste provjere i pregledi samocjenjivanja
- intervju profesor-učenik
- rubrike o samoocjenjivanju

Učenici mogu porediti svoj rad kroz određeni period, napraviti kriterije ocjene za projekt, diskutovati o svojim strategijama za čitanje teških tekstova, raditi sa kolegama radi procjene i pregleda nekog teksta, te prosuditi svoje sklonosti u vezi sa čitanjem i navikama time što će pregledati svoje komentare o pročitanoj.

Ove vrste samoocjenjivanja imaju zajedničku temu: one traže od učenika da revidiraju svoj rad da bi utvrdili šta su naučili i na kojim područjima su i dalje zbunjeni. Iako se svaki metod pomalo razlikuje, svi bi trebali dati dovoljno vremena učenicima da pažljivo razmotre i procijene svoj napredak.

Kad učenici daju osvrst na svoje učenje, onda su spremni da postave nove ciljeve pred sebe. Vođenje dnevnika časa može pomoći učenicima da reafirmišu svoje ciljeve i krenu u pravcu njihovog postizanja. Uz praksu, učenici koji vrše samoocjenjivanje razvijaju naviku davanja osvrta na same sebe. Oni uče osobine dobrog rada, kako da procijene svoj rad u odnosu na te osobine, kako da naprave distancu od svog rada da bi procijenili vlastiti napor i osjećaj postizanja nečega, te kako da postave lične ciljeve. Ovo su kvalitete samousmjerenih, a ne pasivnih učenika.

Ispočetka ćete možda trebati usmjeravati njihovo davanje osvrta sa pitanjima poput ovih:

- Šta sam naučio danas?
- Šta sam uradio dobro?
- Oko čega sam zbunjen?
- Oko čega trebam pomoć?
- O čemu želim saznati više?
- Na čemu ću sljedeće raditi?

Ključ za ovaj proces je pobrinuti se da učenici shvate kriterije za dobar rad prije nego što započnu s nekom aktivnošću. Što su kriteriji rada jasniji, to bolje. Učenici takođe mogu biti uključeni u određivanje kriterija za dobar rad. Ova uključenost im daje više kontrole nad aktivnostima i nad vlastitim radom.

Opservacije i refleksije učenika takođe mogu pružiti vrijedne povratne informacije u cilju prečišćavanja plana predavanja. Dok vaši učenici odgovaraju na pitanja o svom učenju i strategijama koje koriste, razmislite o njihovim reakcijama da biste otkrili šta oni zaista uče i da vidite da li oni uče ono što ih vi učite. Napomena: Spol i kultura će uticati na način na koji učenici ocjenjuju sami sebe.

Sredstvo ocjenjivanja: Rubrike

Izvor: The Webquest Page. Educational Technology Department, San Diego State University
<http://webquest.sdsu.edu/rubrics/weblessons.htm> Korišteno 5. jan. 2005.

Da li vam je učenik ikad rekao povodom nekog pismenog zadatka: "Ali, nisam znao šta ste htjeli!" ili "Zašto je njen rad dobio peticu, a moj trojku?" Učenici moraju razumjeti ciljeve koje očekujemo od njih da ih postignu u zadacima i, što je još važnije, kriterije koje koristimo da odredimo koliko su dobro postigli te ciljeve. Rubrike pružaju lako dostupan način prenošenja i razrade naših ciljeva sa učenicima, te kriterije koje koristimo da bismo razlučili koliko su ih učenici dostigli.

Rubrika je sredstvo za vjerodostojno ocjenjivanje koje se posebno koristi u procjeni kriterija koji su kompleksni i subjektivni.

Rubrike su uputstva za bodovanje koja procjenjuju mnoge kriterije datog zadatka ili projekta, koristeći rangiranu skalu indikatora prikazanog rada. Svrha rubrike je da učenicima bude transparentno ono što čini "dobar" i "kompletan" pojedinačni rad, te koliko su blizu ispunjavanju tih kriterija, u namjeri da oni dobiju jasno razumijevanje o tome kako mogu poboljšati svoje znanje, vještine i/ili stil prezentacije radi boljeg budućeg rada. Onako kako se učenici više upoznaju sa rubrikama, tako mogu pomoći u procesu izrade rubrike. Ovakva uključenost im daje više ovlasti i, kao rezultat, njihovo učenje postaje više fokusirano i samousmjereno.

Prednosti korištenja rubrika u ocjenjivanju su u tome da one:

- omogućavaju da ocjena bude objektivnija i dosljednija;
- fokusiraju profesora na to da razjasni svoje kriterije konkretnim riječima;
- jasno pokazuju učeniku kako će njegov rad biti procjenjivan i šta se očekuje od njega;
- podstiču svijest učenika o kriterijima koji će se koristiti u ocjenjivanju rada njegovih kolega;
- pružaju korisne povratne informacije u vezi sa efikasnošću predavanja;
- pružaju polazišta naspram kojih će se mjeriti i dokumentovati napredak.

Rubrike se mogu napraviti u mnoštvu oblika i nivoa složenosti. Dobra rubrika:

- bavi se svim relevantnim sadržajem i ciljevima rada;
- jasno definiše standarde rada i pomaže učenicima da ih postignu pružanjem kriterija pomoću kojih oni sami mogu ocijeniti svoj rad;
- pruža priliku učenicima za uspjeh na različitim nivoima;
- lagana je za razumijevanje i korištenje;
- primjenjiva je na mnoštvo zadataka;
- daje dosljedne rezultate, čak i kad je primjenjuju različiti ocjenjivači.

Rubrike su efikasno sredstvo za ocjenjivanje u procjeni rada učenika na područjima koja su kompleksna i nejasna. Time što su učenici uključeni u izradu rubrike, oni sami preuzimaju više odgovornosti za vlastito učenje, imaju više ovlasti zbog toga što su uključeni u proces nastave/učenja, te imaju jasniju ideju o tome šta se očekuje od njih u smislu konkretnog rada. Profesori pojašnjavaju svoje ciljeve, očekivanja i fokus, a čak shvataju da je papirologija smanjena, jer su učenici dio razvoja procesa ocjenjivanja.

Kako napraviti svoju rubriku

U grupama ili pojedinačno, pratite dole navedeni proces:

1. Koristeći obrazac rubrike na meniju trake sa strane, odaberite željene standarde rada učenika koje biste željeli procijeniti. Slijede neki prijedlozi za početak, ali slobodno dodajte i vlastite:
 - Ideje u eseju su dobro organizovane
 - Učenik pokazuje vodstvo pri radu u manjoj grupi
 - Učenik pokazuje sposobnost da radi samostalno
 - Dokaz da je učenik primijenio ciljeve mira u grupnom radu
 - Usmena prezentacija pokazuje dokaz razumijevanja da nečiji lični stav može uticati na harmoniju unutar grupe.
 - Projekt demonstrira osobinu jedinstva (ili pravde, nejednakosti ili kreativnog izazova konflikta)
2. Radeći unazad duž skale od najpotpunijih do najmanje potpunih kriterija, ispunite obrazac svojim kriterijima. Napišite konkretne opise očekivanog rada učenika za svaki nivo.
3. Dobra je ideja da vašu ispunjenu rubriku predate drugoj osobi/grupi radi povratnih informacija. Ponekad je neophodno da se razjasne kriteriji rada ili opisi demonstriranog rada da bi učenici u potpunosti razumjeli šta se očekuje od njih. Takođe ćete to uvidjeti kako budete koristili rubrike da procijenite rad učenika.

Rubrika za ocjenjivanje za *Obrazovanje za mir* pripremu časa

Kriteriji rada	4	3	2	1	Ocjena:
1. Integriše EFP koncepte sa ukupnim sadržajem predmeta	Ukupna integracija je sveobuhvatna; EFP koncepti su jasni i relevantni.	Ukupna integracija je očigledna; EFP koncepti ne rasvijetljavaju direktno oblast predmeta.	Ukupna integracija je slaba; EFP koncepti i njihova relevantnost za predmet nisu jasni.	Ukupna integracija nedostaje; EFP koncepti se ne koriste da bi rasvijetlili predmet.	
2. Primjenjuje mirovni pogled na svijet da bi ispitao predmet	Perspektiva mirovnog pogleda na svijet na predmet (sadržaj i/ili primjena) je smisljena i detaljno istražena.	Perspektiva mirovnog pogleda na svijet na predmet (sadržaj i/ili primjenu) je očigledna, ali treba još razrade.	Ne pokušava se mirovni pogled na svijet.	Principi mirovnog pogleda na svijet su u suprotnosti sa drugim konceptima u lekciji.	
3. Uključuje mnoštvo aktivnosti vjerodostojnog ocjenjivanja	Aktivnosti vjerodostojnog ocjenjivanja su dobro razrađene i usmjeravaju ukupne nastavne ciljeve pripreme časa	Pružena je više od jedne aktivnosti vjerodostojnog ocjenjivanja; kvalitet je odgovarajući.	Pružena je samo jedna aktivnost vjerodostojnog ocjenjivanja; kvalitet je odgovarajući.	Aktivnosti ocjenjivanja nisu u vezi sa nastavnim ciljevima ili uopšte nisu pružene.	
4. Aktivnosti ocjenjivanja se fokusiraju na učenikovo razumijevanje koncepata Obrazovanja za mir.	Aktivnost ocjenjivanja jasno njeguje i pokazuje učenikovo razumijevanje EFP koncepata.	Aktivnost ocjenjivanja donekle pomaže učenicima da pokažu svoje razumijevanje EFP koncepata.	Aktivnost ocjenjivanja se veoma malo fokusira na EFP koncepte.	Aktivnosti ocjenjivanja nisu povezane sa EFP konceptima.	
5. Obraduje različite stilove učenja koji podržavaju potpuno istraživanje EFP koncepta.	Profesor uključuje audio, vizuelne, kinestetičke, muzičke, eksperimentalne i medijske aktivnosti prikladne za potpuno istraživanje EFP koncepta.	Koristi se određena raznolikost stilova učenja; Ova raznolikost ima određenu odgovarajuću vezu sa EFP konceptima	Nastavne aktivnosti se snažno fokusiraju na jedan stil učenja; prikladnost EFP konceptima nije jasna.	Ne uzima se u obzir raznolikost stilova učenja ili njihova prilagođenost EFP konceptima.	
6. Podstiče kreativne aktivnosti koje primjenjuju EFP koncepte.	Nastavni zadaci traže od učenika da se angažuju u kreativnim aktivnostima koje direktno primjenjuju EFP koncepte.	Podstiče kreativne aktivnosti koje su nejasno vezane za EFP koncepte.	Nastavna aktivnost je ograničena; aktivnost se ne fokusira na EFP koncepte.	Malo učeničke inicijative ili kreativne aktivnosti je podržano nastavnom cjelinom; postojeće aktivnosti nemaju povezanost sa EFP konceptima.	
Ukupno	Ocjene u rubrici _____ →				/24

Učenik: _____ Razred: _____ Profesor: _____

Uzorak tabele ocjenjivanja afektivnog ponašanja

Kriteriji prikazanog rada	Dosljedno	Nedosljedno	Rijetko / Nikako
1. Učenik se odnosio prema drugima u grupi sa poštovanjem	3	2	1
2. Učenik je pokazivao interes za različitost	3	2	1
3. Učenik je preuzimao ličnu odgovornost za završavanje projekta	3	2	1
4. Učenik je prenosio ovlasti drugima	3	2	1
5. Učenik je više pokazao saradnju nego takmičenje	3	2	1
6. Učenik je tražio mirna rješenja za teškoće	3	2	1
7. Učenik je izražavao razlike u mišljenjima na pozitivan način	3	2	1
8. Učenik je doprinio osjećaju drugarstva	3	2	1
9. Učenik je demonstrirao duh uslužnosti	3	2	1
Međuzbir			
Ukupno			
Primjedbe ocjenjivača:			
Datum: _____			

Sredstva ocjenjivanja: Portfoliji

Izvor: Prince George's County Public Schools <http://www.pgcps.pg.k12.md.us/~elc/portfolio.html> Korišteno 5. jan. 2005.

Portfolio je sadržajna zbirka učenikovog rada koja pokazuje napore, napredak i dostignuća učenika na jednom ili više polja nastavnog plana i programa. Portfolio se sastoji od *zbirke* više stavki umjesto jednog rada.

Portfolio obično obuhvata samo najbolji rad; portoflio produkta. Alternativa je portoflio procesa koji obuhvata primjere različitih faza razvoja i omogućava bogatije razumijevanje procesa promjene. Portfolio se može koristiti kao okvir za formativne povratne informacije pošto može podstaći diskusiju među grupama učenika i njihovih mentora. Takođe se može koristiti kao sredstvo rezimirajuće ocjene pošto finalni produkt pokazuje šta učenik zna ili može uraditi.

Zbirka mora obuhvatati sljedeće:

- Učešće učenika u izboru sadržaja
- Kriterije za izbor
- Kriterije za mjerila prosuđivanja
- Dokaz učenikovog samoosvrta

To treba da predstavlja zbirku učenikovih najboljih radova ili najvećih napora, uzorke radnih iskustava koje je učenik izabrao, a koji su u vezi sa onim što se ocjenjuje, te dokumente u skladu sa rastom i razvojem ka usavršavanju određenih rezultata.

Izvor: Paulson, F.L. Paulson, P.R. and Meyer, CA. (februar, 1991). "What Makes a Portfolio a Portfolio?" *Educational Leadership*, str. 60-63.

Zašto koristiti portfolio?

U ovoj novoj eri ocjene prikazanog rada u vezi sa nadziranjem ovladavanja suštinom nastavnog plana i programa od strane učenika, portfolia mogu pojačati proces ocjenjivanja time što otkrivaju niz vještina i razumijevanja na strani učenika; podržavaju predavačke ciljeve; odražavaju promjenu i napredak tokom određenog vremena; ohrabruju davanje osvrta od strane učenika, profesora i roditelja, te pružaju kontinuitet u obrazovanju iz jedne godine u sljedeću.

U namjeri da primijene promišljeno ocjenjivanje, profesori moraju imati višestruke strategije davanja ocjena da bi procijenili napredak učenika. Kriteriji za završeni portfolio bi mogli uključivati nešto od sljedeće navedenog:

- Promišljenost (uključujući i dokaz o tome koliko učenik nadzire vlastito shvatanje, meta-kognitivno davanje osvrta, te produktivne navike uma).
- Napredak i razvoj u odnosu na ključne standarde i indikatore nastavnog plana i programa.
- Razumijevanje i primjena ključnih procesa.
- Potpunosť, tačnost i prikladnosť produkata i procesa prezentiranih u portfoliu.
- Različitosť stavki (npr. korištenje višestrukih formata radi prikaza postignutih zadatih standarda rada).

Za profesore i učenike je posebno važno da rade zajedno u određivanju prioriteta ovih kriterija koji će biti korišćeni kao osnova za ocjenjivanje i procjenjivanje napretka učenika, i formativno (tj. kroz određeni period predavanja) i sumarno (tj. kao dio projekta ili aktivnosti koji predstavljaju vrhunac rada ili procjene u vezi s

tim da bi se odredio obim do kojeg su ispunjena očekivanja, indikatori i standardi utvrđeni nastavnim planom i programom).

Rubrike, pravila i smjernice za bodovanje se mogu napraviti za mnoštvo komponenti portfolia. Usto, brojčane ocjene se mogu dodati ako je to prikladno. Konačno, neki oblik diskusije ili istraživanja bi trebao biti uključen kao dio sumarnog procesa procjenjivanja. Ova komponenta bi trebala uključivati i učenika, profesora i, ako je moguće, panel onih koji će to pregledati u pažljivom ispitivanju komponenti portfolia, donošenja odluka od strane učenika i procesa procjene koji je u vezi sa izborom predmeta, te drugim relevantnim pitanjima.

Izvor: Mindful School: Portfolio connection, Burke, Fogerty, IRI/Skylight Publishing (1994)

Savjeti za ocjenjivanje rada u učionici

Copyright © 1997 Houghton Mifflin Company. All Rights Reserved.

<http://www.eduplace.com/rdg/res/litass/> Korišteno 5. jan. 2005.

- Fokusrirajte ocjenjivanje na najvažnije rezultate nastavnog plana i programa.
- Budite jasni u vezi sa predavačkim ciljevima i eksplicitno ih prenesite učenicima.
- Neka samoocjenjivanje bude zavisni i integralni dio vaše učionice. Započnite sa ne-akademske aktivnostima, kao što je prosuđivanje koliko dobro razred radi u grupama ili diskutuje o omiljenom umjetničkom djelu. Postepeno navikavajte učenike da naprave distancu od svog rada ili ponašanja da bi dali osvrt i razmotrili osobine dobrog rada što je objektivnije moguće.
- Pomozite razredu da razradi kriterije za dobar pismeni rad ili projekat i zatim neka oni ocijene vlastiti rad prema tim kriterijima.
- Zakažite sa vašim učenicima preglede portfolia. Ovo je vrijeme kada vi i vaši učenici možete pregledati akumulirani rad na portfoliu, vraćajući se korak unazad da biste pregledali rad tokom vremena. Ponekad ovi pregledi trebaju biti saradnički, ponekad samostalni. Trošenjem vremena na nekoliko portfolia svake sedmice, bićete u stanju da pratite napredak učenika pojedinačno i da biste se pobrinuli da se nijedan učenik ne provuče kroz pukotine. Koristite portfolia da pohvalite dostignuća kao i da utvrdite potrebe.
- Koristite ocjenjivanje u učionici i portfolia da potpomognete davanje ocjena. Ne morate ocijeniti doslovce svaki rad niti portfolio kao cjelinu. Zajedno, ocijenjeni i neocijenjeni predmeti pružaju jak dokaz za vaše odluke o ocjenama.
- Počnite ocjenjivanje u razredu polako. Trebaće vremena da vi i vaši učenici razvijete sistem korištenja i praćenja ocjenjivanja rada u učionici. Vrijeme koje provedete sa učenicima organizujući i pregledajući portfolia ili rad u učionici je dobro utrošeno vrijeme. Kroz ove aktivnosti učenici uče o osobinama dobrog rada.

Poglavlje 7: Dodatni resursi

KORISNI LINKOVI

Učenje u cilju razumijevanja (Online video o stručnom razvoju - 1 sat)

<http://www.learner.org/channel/workshops/socialstudies/session2/index.html>

Ocjenjivanje učenja (Online video o stručnom razvoju – 1 sat)

<http://www.learner.org/resources/series176.html#>

Učenje u cilju razumijevanja, prof. David Perkins

<http://www.21learn.org/arch/articles/perkins.html>

Učenje u cilju razumijevanja: Stavljanje razumijevanja u prvi plan

<http://learnweb.harvard.edu/alps/tfu/index.cfm>

Suštinska pitanja po temama

<http://www.greece.k12.ny.us/instruction/ela/6-12/Essential%20Questions/Index.htm>

Pitanja za profesore o davanju osvrta

<http://learnweb.harvard.edu/alps/reflect/index.cfm>

Uputstva za davanje osvrta – stručno usavršavanje

http://www.uvm.edu/~dewey/reflection_manual/

<http://www.compact.org/disciplines/reflection/>

Načelo za korištenje vjerodostojnog ocjenjivanja

<http://www.uwstout.edu/soe/profdev/assess.shtml>

Primjer rubrike za ocjenjivanje prezentacija učenika

<http://www.ncsu.edu/midlink/rub.pres.html>

Sredstva za čitanje, pisanje i razmišljanje

<http://www.greece.k12.ny.us/instruction/ela/6-12/Tools/Index.htm>

Opšti resurs za sve aspekte nastave

<http://honolulu.hawaii.edu/intranet/committees/FacDevCom/guidebk/teachtip/teachtip.htm#techniques>

Ideje za aktivnosti po temama (od obdaništa do završetka srednje škole)

<http://www.eduplace.com/activity/>

Referentna stranica za edukatore (više od 2000 priprema lekcija, i drugi resursi)

<http://www.eduref.org/>

Vođenje nastave: strategija za uspjeh

<http://www.pgcps.pg.k12.md.us/~elc/gameplan.htm>

Stvaranje pozitivnih učionica i bavljenje ponašanjem

<http://www.teachernet.gov.uk/professionaldevelopment/nqt/behaviourmanagement>

Berkeley kompedijum za kvalitetnu nastavu

<http://teaching.berkeley.edu/compendium/sectionsmenu.html>

Svi navedeni sajtovi su korišteni i bili u funkciji 5. jan. 2005. god.